

ՀԱՅԿ ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

338.14

Հ-94

Հ Ր Ը Հ Ա Ն Գ

ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ԿԱԶՄԵԼՈՒ
Վ ԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

14 JUN 2013

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

05 JAN 2010

338.14

2-94

Այս

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ

ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ԱՐՏԱԳՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ԿԱԶՄԵԼՈՒ
Վ ԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

906

ՅԵՐԵՎԱՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

1929 թ.

15693 -57

ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՖԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏՎԵՐ 782
ԳՐԱՌԵՊՐԱԿԱՐ 2930 (բ)
ՏԻՐԱԺ 1-000

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱԶՄԵԼ ԿՈԼԵԿՏԻՎ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԱՍ

Կոլեկտիվ տնտեսության արտադրական (գործառնական) ծրագրի նպատակն է վերոշել այն հիմնական խնդիրները, վորոնք կանգնած են կոլտնտեսության առաջ և պետք է իրագործվեն սկսվող արտադրական տարում, նաև այդ խնդիրները կենսադործելու միջոցներն ու ճանապարհները: Կոլտնտեսություններն ունենում են և իրենց կազմակերպչական ծրագիրը, վորը պարունակում է այն հիմնական հարցերը, վորոնք իրագործվելու յեն մի քանի առարկա ընթացքում: Արտադրական ծրագիրը կազմում է կազմակերպչական ծրագրի մի մասը, հանդիսանում է նրա գործիքն ու նպատակ է զնում իրականացնել խնդիրները այն մասը, վորոնք լուծվելու յեն միայն տվյալ մեկ տարվա ընթացքում, վորի համար և կազմվում է արտադրական ծրագիրը: Յեթե կոլտնտեսությունը չունի կազմակերպչական ծրագիր, ապա արտադրական ծրագիրը կազմելիս նախորդը պետք է լուծել, թեկուզ կոպիտ կերպով, մի շարք կազմակերպչական հարցեր, վորից հետո միայն հնարավոր է կազմել արտադրական ծրագիրը, այդ հարցերն են՝ տնտեսության հիմնական և ոժանդակիչ ճյուղերի վորոշումը, նրանց տեսակարար կշիռը, արտադրության միջոցների չափն ու քանակը, տնտեսության հնարավոր ընդարձակումը կամ խոչորացումը, ընդունելով նոր անդամներ, ձուլվելով այլ կոլտնտեսությունների հետ, համայնացնելով անդամներից արտադրության նոր միջոցներ և այլն:

Արտադրական ծրագրի կոնկրետ խնդիրները կապված են տնտեսության կազմակերպչական բարդությունից, արտադրության միջոցների համալսացման աստիճանից, տնտեսության կուլտուրական մակարդակից: Վերոլհետե մեր կոլտնտեսությունները չունեն կազմակերպչական ծրագիր, ապա արտադրական ծրագ-

գրիւր կազմելիս պետք է լուծել հետեւյալ հիմնական խնդիրները՝

1. Վոր չափով խոչորանալու յետեւյալ հիմնական խնդիրները՝
նեղով նոր անդամներ, լայնացնելով իր հոգամասերը, մեծացնելով
արտադրութեան միջոցները, ձուլելով ալլ կոլտնտեսութեան
ների հետ :

2. Վոր չափով բարձրանալու յետեւյալ հիմնական խնդիրները՝
համայնացման աստիճանը՝

ա) Լիովին համայնացնելով շնչավոր և անշունչ ինվենտարը ,

բ) Անասունները ,

գ) Կառուցելով կամ ձեռք բերելով տնտեսութեան համար
անհրաժեշտ համայնացրած շէնքեր :

3. Յերբ արտադրութեան միջոցների համայնացման աստի-
ճանը բարձրանում է, անհրաժեշտ է արտադրական ծրագրիւր
կազմելիս կարգաւորել գույքի կամ կապիտալներէ կազմելը ,
յեկամուտների բաժանելն ու աշխատանքի կազմակերպումը :

4. Վերակազմել արտադրութեան այն նպատակով, վոր
բարձրանա տնտեսութեան արտադրանքութեանը, ուժեղացնե-
լով արտադրանքի կոլտնտեսներն ու ճյուղերը և կրճատելով սպա-
ռողական բնութիւն կրող կոլտնտեսները :

5. Բարձրացնել արտադրութեան միջոցների վորակը, ա-
ռանձնապէս գյուղատնտեսական անշունչ ինվենտարի դժով ,
գյուղական տիպի մանր ու քիչ արտադրող ինվենտարը վորակա-
նելով ավելի խոչոր ու շատ արտադրող մեքենաներով ու գոր-
ծիքներով :

6. Բարձրացնել ամբողջ տնտեսութեան տեխնիկայի մակար-
դակը, մասնավորապէս հողի մշակման տեխնիկան և ագրիկուլ-
տուր միջոցները :

7. Բարձրել աշխատանքի կազմակերպումը և բարձրացնել
նրա արտադրողականութեանը :

8. Բարձրացնել տնտեսութեան արդյունավետութեանը և
զրա հիման վրա անդամների տնտեսական և կոլտնտեսական մա-
կարդակը :

Այնպէս վոր կոլտնտեսութեան արտադրական ծրագիրը մի-
պալան է, վորով նրա արտադրութեան կազմակերպումն ու հա-
մայնացումն յեղած գրութեանից անցնում է ավելի բարձր գրու-
թեան, ավելի բարձր աստիճանի ամեն տեսակետից :

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱԶՄԵԼ ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Արտադրական ծրագիրը կազմելիս գյուղատնտեսն ամենից
առաջ կոլտնտեսութեան աւելի աշխատակիցներին կազմակե-
պում է այդ աշխատանքներին լծվելու : Այն ծրագիրը, վոր կազ-
մելու յետեւյալ գյուղատնտեսը, չի ունենա իրական նշանակու-
թեան և չի տա կոլտնտեսութեան այն ոգուտը, վոր սպասվում
է նրանից : Նա իրական ծրագիր չի լինի, վորովհետեւ կոլտն-
տեսութեան անդամները չեն հասկանա և չեն կարողանա ոգտա-
գործել այն : Արտադրական ծրագիրը կազմելիս գյուղատնտեսը
պետք է ղեկավարէ, սովորեցնէ, թելադրէ, իսկ մնացած ամբողջ
աշխատանքը տնտեսութեան կազմակերպման, հաշիվները պար-
գելու, ստուգումներ կատարելու վերաբերմամբ և այլն պետք է ա-
նեն կոլտնտեսութեան անդամներն իրենք :

Ծրագիր մշակելու ամենալավ ձեւն է աշխատանքը կատա-
րել խմբական մեթոդով, այսինքն աշխատանքը բաժանել մի քա-
նի մասի, ամեն մի մասը տալ մի խումբ աշխատակիցների և ա-
մեն մի խմբի ղեկավար նշանակել կատարյալ գրագետ և ընդու-
նակ անդամի : Վորպէսզի արտադրական ծրագրի մշակումն այդ
ձեով լավ կատարվի, անհրաժեշտ է, վոր գյուղատնտեսն ինքը
նախորդ ծրագրի բոլոր հարցերը պարզէ իր համար, թե վոր
հարցն ինչպէս է լուծվելու : Ծրագրի խմբական մշակումն ուժեղ
ղեկավարութեան է պահանջում գյուղատնտեսից, զրա փոխա-
րեն ապահովում է անդամների մասնակցութեանը ծրագրի կազ-
մելու գործին : Դա կուենա խոչոր նշանակութեան, վորովհետեւ
խմբական մշակումը կարող է առաջ բերել անդամների միջև մըր-
ցում ինչպէս ծրագրի մշակման ժամանակ, այնպէս էլ ծրագրին
իրագործելիս ամբողջ տարվա ընթացքում : Ծրագրի աշխատան-
քին մասնակցող խմբերը մնում են և աշխատում ամբողջ տարվա
ընթացքում, և նրանց վրա պատասխանատվութեան է դրվում
հետեւ ծրագրի իրականացման ամբողջ տարվա ընթացքում :

Վորպէս նախապատրաստական աշխատանք, նախքան ար-
տադրական ծրագրի կազմելը, անհրաժեշտ է հաշվապահութեան
նր կարգի բերել և բոլոր տվյալները պատրաստ ունենալ առ 1-ն
հունվարի 1930թ. :

Արտադրական այս ծրագիրը կազմված է այն կոլտնտեսու-
թեանների համար, վորոնք համայնացրել են հողերը, շնչավոր

ու անշունչ ինվենտարը և չենքերը: Խոսքը կամ հաշվառումը վերաբերում է միմիայն համայնացրած յերևույթներին:

Կան կոլտնտեսություններ, վորոնք համայնացրել են միմիայն հողերը և սկսվող տարում ուրիշ յերևույթներ չեն համայնացնելու: Այդպիսի կոլտնտեսությունները համար արտադրական ծրագրի կազմելիս նկատի պետք է ունենալ միայն յերկրագործությունը: Գյուղատնտեսական մյուս ճյուղերը և այն յերևույթների մասին, վորոնք չեն համայնացրած և սկսվող տարում չեն համայնացվելու, ծրագրի մեջ վորչինչ չգրել: Որինակ, յեթե կոլեկտիվը համայնացրած չենք չունի և սկսվող տարում չի ծրագրվում համայնացրած չենք ունենալ, ծրագրի մեջ չենքերի վերաբերյալ վորչինչ չպետք է գրվի: Եթե համայնացրած անասուն չունեն, անասունների վերաբերյալ բոլոր հարցերը բաց են մնալու և այլն:

ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՄԱՍ

Արտադրական ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ գլխավոր մասերից.

1. Ընդհանուր տեղեկություններ. էջ 1.
2. Արտադրության համայնացրած միջոցների կազմակերպումը և պլանավորումը. էջ 2-6
3. Արտադրությունների կազմակերպումը և պլանավորումը. էջ 7-22:
 - Ա. Կոլտնտեսության ուղղությունը. էջ 7:
 - Բ. զարգացման ուղիները. էջ 7:
 - Գ. յերկրագործության ճյուղերը. էջ 7-13
 - Դ. կենդանաբուծության ճյուղերը էջ 14-20
 - Զե. արդյունաբերական և ոժանդակ ձեռնարկությունները. էջ 21-22:
4. Աշխատանքն ուրիշ տնտեսության մեջ կամ գրտում էջ 23:
5. Ագրիկուլտուր ձեռնարկումների պլանը էջ 23:
6. Աշխատավոր և քաջող ուժի պահանջը կոլտնտեսության ընդհանուր կարիքները սպասարկելու համար, էջ 24:
7. Կոլտնտեսության արդյունավետության վորոշումը էջ 24-25:
8. Կուտակման հատկացումները. էջ 25:
9. Աշխատանքի կազմակերպումը և յեկամուտի բաժանումը էջ 26-29:

10. Կոլտնտեսությունից արտադրանքի բաժանումը և ապրանքայնությունը. էջ 30-31:

11. Ֆինանսական գործառնությունների պլանը. էջ 31-32:

12. Վարկային պլանը. էջ 33:

13. Հավելված. էջ 34:

Ծանոթություն.—Տարվա սկիզբը համարել հունվարի 1-ից: Բոլոր աղյուսակներում, վորտեղ հաշվում են, թե ինչ կա տարվա սկզբին, ընդունել հունվարի 1-ի տվյալները:

Անցնենք այլ մասերից ամեն մեկի պարզաբանություն անանձին-առանձին:

I ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.—

§ 1—5 պարզ է՝ բացատրության կարիք չկա:

§ 6. Գյուղատնտեսական գույքերը կարելի չէ համայնացնել կամ լրիվ կամ մասամբ. որինակ մեկն ունի յերեք կով. անդամագրվելով կոլտնտեսությունը, տալիս է նրան միայն յերկու կով, 3-րդ կովը թողնում է իր անհատական տնտեսությունից մեջ և ոգտվում է միայն ինքը: Նշանակում է նա կովերը համայնացրել է մասամբ: Ասենք, այդ անդամը լրիվ համայնացրել է հողերը և լճկանները, մասամբ կթանները, գյուղատնտեսական ինվենտարը և աշխատավոր ձեռքերը: Ա. կետում (լրիվ) գրում են՝ հողերը և լճկանները: Բ. կետում՝ կթանները, գյուղատնտեսական ինվենտարը և աշխատավոր ձեռքերը:

§ 7-րդը (աղյուսակ) բնորոշում է կոլտնտեսության կապը վարկավորող և ղեկավարող կազմակերպությունների հետ: Որինակ՝ ասենք, նա անդամ է վարկային ընկերության, վորին գրվել է յերեք փայ (յուրաքանչյուր փայն արժե 25 ուրլի). մեկ փայը վճարել է արդեն, մյուսները վճարելու չէ ընթացիկ տարում: Աղյուսակի առաջին սողի 2-րդ սյունյակում գրվում է վարկային ընկերության անունը, 3-րդ և 4-րդ սյունյակներում վճարված փայի քանակը (1) և գումարը (25 ու.), 5-րդ և 6-րդ սյունյակներում վճարվելիք փայերի քանակը (2) և գումարը (50 ու.):

Ընթացիկ տարում վճարվելիք փայերի գումարը (50 ու.) միաժամանակ գրվում է ֆինանսական գործառնությունների պլանում: էջ 32, ծախքի հոգված 31-րդ և արդյունավետության վորոշման աղյուսակում. էջ 24, ծախքի հոգված 1:

§ 8-րդ (աղյուսակ). բնակչության կազմը: Ամենակարեվոր

հարցն այն է, թե կոլտնտեսությունն ընթացիկ տարում նոր անդամներ ընդունել և արդյոք և վորքան: Նախ այդ հարցը պետք է վորոշել, ապա 8-րդ աղյուսակը լցնել: Յեթե նոր անդամներ չեն լինի, տվյալները գրվելու չեն միայն առաջին տողի (կամ տարվա սկզբին) համապատասխան սյունյակներում: Յեթե նոր անդամներ են լինելու մինչև գարնան ցանքը, պետք է հաշվել նրանց չընչերի թիվը աղյուսակում պահանջված ձևով և գրել 2-րդ տողի (ընդունվելու չեն անդամներ) համապատասխան սյունյակներում, ապա 3-րդ տողում տալ այդ 2 տողի գումարը (ընդամենը):

Կոլտնտեսության անդամների թիվը (6 և 7 սյունյակների գումարը) պետք է հավասար լինի նրա մեջ մտած անտեսությունների թվին (2 և 3 սյունյակների գումարին), յեթե ամեն մի ընտանիքից մեկ մարդ է համարվում կոլտնտեսության անդամ: Իսկ յեթե մեկ ընտանիքից յերկու և ավելի մարդ են անդամագրվել կոլտնտեսությանը, ապա 6 և 7 սյունյակների գումարը ավելի յե լինելու 2 և 3 սյունյակների գումարից:

4-րդ սյունյակում գրվում է այն անդամ-անտեսությունների թիվը, վորոնց ղեկավարը կամ ընտանիքի գլուխը կին է:

Չափահաս աշխատավոր կարող են համարվել և այն անձինք, վորոնք ավելի մեծ են նշված տարիքից (60-ից և 55-ից), յեթե աշխատում են չափահասների հավասար արտադրողականությանը:

Անաշխատունակ ձեռքեր համարվում են մինչև 14 տարեկանները և այդ տարիքից բարձր աշխատունակությունը կորցրած անձինք (ինվալիդները, հաշմանդամները, ծերերը և այլն):

14-րդ և 15-րդ սյունյակների գումարը հավասար է լինելու 16—27 սյունյակների գումարին:

II ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՅՐԱԾ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՅԵՎ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ.

Ծրագրի այս մասը մշակվելու յե հետևյալ ուղղությամբ՝

ա) հաշվի առնել կոլտնտեսության արտադրության առկա*) միջոցները. բ) բարձրացնել արտադրության միջոցների վորակը, գ) լրացնել արտադրության միջոցները անդամներից ընդունվելիք

*) «Առկա» բառը նշանակում է «ներկա», «յեղած», «ինչ վոր կա»:

արտադրության միջոցներով և նոր կապիտալ ներդրումներով (դնումներ, նոր շենքեր և այլն), դ) ծախել և վերջ տալ արտադրության այն միջոցներին, վորոնք մաշվել են, նույնպես և անդամներից ընդունված այն միջոցները, վորոնք կոլլեկտիվի, վորպես խոշոր տնտեսության, պայմաններում անպետք են:

§ 1. Հոդը և հոդագտագործումը. —Անհրաժեշտ է ձիշտ արձանագրել, թե կալտնտեսությունը վորքան և ինչ տեսքերի համայնացրած հող ունի: Շատ անգամ կոլտնտեսությունն իր հողերի ձիշտ քանակը չի ունենում: Այդ դեպքում հարկավոր է այդ տեղեկությունները վերցնել՝ ա) հողբաժնից, բ) գյուղի հողմատյանից և գ) կոլտնտեսությունից. այդ յերեք աղբյուրների տվյալները համեմատել միմյանց հետ, ստուգել, ձշտել, ապա գրել հողի աղյուսակում:

Մեղադրում կոլտնտեսության հողերը համայնացված են համարվում, սակայն յերբմի միացած և կենտրոնացած են լինում, յերբմի վոշ, այսինքն առանձին անդամների հողերը հողբաժինը գեո դյուղից գատած և միացրած չի լինում: «Համայնացրած, բայց վոշ միացրած հողերը» (2-րդ տող) ասելով, հասկանալ այդ հողերը:

3-րդ տողը պարզ է (կապարով վերցրած հողերը): Յեթե նոր անդամներ են ընդունվելու, նրանց հողերը գրվելու յեն 4-րդ տողում:

13-րդ սյունյակ. Արտատեղ: Արտատեղը կարող է լինել գյուղի սահմաններում և սահմանից դուրս—յայլադներում: Կոլտնտեսությունները սովորաբար առանձնացած գյուղարտ չունեն. բայց կարող են ունենալ առանձնացրած յայլադատեղ. այստեղ բերել այն արտատեղերը, վորն առանձնացած պատկանում է միայն կոլտնտեսությանը (լինի գյուղարտ կամ սարարտ):

14-րդ սյունյակ. Անպետք հող: Սրանք այն հողերն են, վորոնք բռնված են ճահիճներով, ձորակներով, ավազով, փոսերով և այլն և չեն մշակվում:

§ 2-րդ. Հոդաշինարարություն. —Կոլլեկտիվի հողաշինարարությունը լինում է յերկու տեսակ. ա) յերբ անդամների հողերը բաժանում են գյուղի հողերից և կենտրոնացնում մեկ կամ մի քանի տեղում, բ) յերբ այդ կենտրոնացած հողերը ցանքաշրջանառու-

թիւն նպատակով բաժանում են մի քանի դաշտերի կամ կտորների : Այստեղ նշանակել, թե հողաշինարարութեան այս տեսակներից վորն է կատարվել և յեթե չի կատարվել, վորը յերբ և կատարվելու :

Այդ յերկու տեսակ հողաշինարարութեան ժամանակ յեթե կոլեկտիվը ծախքեր և կատարելու ընթացիկ տարում, թե դրամով և թե բանվորական ուժերով, նրանց արժեքը նշանակել թե այստեղ և թե Ֆինանսական սլանի մեջ (եջ 32, հոդ. 1), իսկ բանվոր ձեռքի և քաշող ուժի քանակը 11, 12 և 13-րդ յերեսները 5-րդ աղյուսակի համապատասխան սեկցիոնում :

§ 3-րդ և § 4 աղյուսակ. — Մեխիորացիա և ծառատնկում. — Մատուցողները, վորպես որդանական մարմիններ, յեթե մատաղ են, տարեցտարի աճում են. բարձրանում և և նրանց արժեքը մինչև լիակատար հասունութեան չըջանը, վորից հետո նրանց արժեքը տարեց-տարի բնկնում և : Մեխիորացիա կառուցումները—սղատ-նեշ, ավազան, ջրհոր, առու և այլն, տարեց-տարի մաշվում են, հետևապես և նրանց արժեքը հետզհետե ցածրանում և : Այդ պատճառով դրանց արժեքը տարվա սկզբին վորոշելու համար պետք է վերադնահատել : Մատուցողները վերադնահատում են, նկատի ունենալով նրանց արժեքն անցյալ տարում և նրանց վրա գործած-գործած աշխատանքը :

Մեխիորացիա կառուցումները վերադնահատում են այսպես. վերցնում են նրանց վրա գործադրված սկզբնական ծախքը կամ արժեքը, վորոշում են քանի տարի տվյալ կառուցումը կարող և կյանք ունենալ կամ սպասարկել առանց հիմնական վերանորոգման : Սկզբնական արժեքը բաժանում են այդ տարիների վրա, ստացվում է մաշվածութեան (ամորտիզացիայի) մեկ տարվա արժեքը, վոր բազմապատկում են արդեն սպասարկված (անցած) տարիների վրա և այդ արտադրյալը հանում են սկզբնական արժեքի գումարից ստացվում է կառուցվածքի արժեքը տարվա սկզբին : Յեթե կատարվել և հիմնական վերանորոգում, նրա արժեքը ավելացնում են վորոշված արժեքի վրա և ընդհանուր գումարը գրում են 4-րդ սյունյակում :

Յեթե կառուցվածքի սկզբնական ծախքերը կամ արժեքը հայտնի չեն, ապա գնահատում են միջին արժեքով :

Աղյուսակի մյուս հարցերին պատասխանելու համար պետք է նախորդը կազմել նախահաշիվ, թե կոլտնտեսութեան ինչ մեխիորացիա աշխատանք և ծառատնկում է կատարելու ընթացիկ տարում, ինչ չափի կամ քանակի, ինչ արժեքի, նաև ընթացիկ ծախքերը, և ինչ դրամագլուխներով (վարկով, կանխիկ և այլն) : 5-րդ սյունյակը գրում են կարծ. որինակ յեթե ջրհոր և «3. 4. 20» մետր. յեթե այգի յե՝ «1 հեկտար. 300 ծառ» : 5 և 6-րդ սյունյակներում գրում են վոր միայն հիմնական աշխատանքները, այլ և հիմնական վերանորոգումը : 11-րդ սյունյակը գրելու համար 4 և 6-րդ սյունյակների գումարից հանում են 7-րդի (ամորտիզացիայի) գումարը : Այդ բոլոր գումարները տեղափոխում են Ֆինանսական սլանի համապատասխան հոդվածները (եջ 31-32), ընթացիկ ծախքերը VII աղյուսակի—արդյունավետութեան սյունյակները (եջ 24), իսկ բանվորական ուժի քանակը VI աղյուսակի համապատասխան սյունյակները (եջ 24) :

§ 5. Ծեմէնթ. — Նախահաշիվ կազմելու անհրաժեշտ է համառոտ նկարագրել, թե ինչ տիպի շենքեր են լինելու, ինչ նյութերից, ինչ մեծութեան և ինչ դրամագլուխներով (վարկով, սեփական) : Դրամական բոլոր կատարվելիք ծախքերը անցկացնել Ֆինանսական սլանի (եջ 31-32) համապատասխան սյունյակներում, իսկ աշխատող ուժերի քանակը VI աղյուսակի համապատասխան սյունյակներում (եջ 24) :

§ 6. Աղյուսակ. — 4, 7 և 16-րդ սյունյակները (տարածութեանը) լցնում են, չափելով հատակը, թե քանի քառակուսի մետր և :

Շենքերի արժեքը վորոշում են այն գնով, ինչ գնով կարելի յե ծախել ներկա մոմենտին : Նոր շենքերի արժեքը նույնպես վորոշում են չուկայի գներով և վոր այն, թե ինչ և նստել կոլտնտեսութեան վրա, վորովհետև պետութեան կողմից բաց թողած անվճար նյութերը պետք է մտնեն անրաժանելի դրամագլխի մեջ վորպես շենքերի արժեք :

Հիմնական վերանորոգման, ինչպես և նոր շինվելիք շենքերի համար կազմում են նախահաշիվ : Նախահաշիվի որինակելի ձեվը տես հավելված 4-րդ աղյուսակ : 17-րդ սյունյակի պատասխանը ստացվում է, յերբ 5, 8 և 10-րդ սյունյակների գումարից հանում են 9 և 12-րդ սյունյակների գումարը :

Ընթացիկ ծախքերը տեղափոխում են VII աղյուսակի (ԼՂ 24-25) համապատասխան սյունյակները, իսկ բոլոր ծախքերը XI աղյուսակի (ԼՂ 31-32) համապատասխան սյունյակները:

Շենքերի մաշվածության և ընթացիկ նորոգումների արժեքը Կարելի չե վորոշել հետևյալ որիչներով նորմաներով:

Շենքերի անունը	Սպասարկման տեղում թյունը (տարի)	Մաշվածություն %	Ընթացիկ նորոգման %	Ընդամենը
ԳՈՄԵՐ				
1. Քարեց	50	2	2	4
2. Փայտից	10	10	5	15
3. Հողից	20	5	5	10
ՄԱՐԱԳ	30	3,3	2,7	6
ՄԱՌԱՆ	50	2	2	4

§ 7 Անշունչ ինվեմտար.—Այս մասում կրկնակի ուղադրություն դարձնել այն բանի վրա, վորպեսզի գյուղական տիպի և մանր ու արգյունավետ ինվեմտարի փոխարեն ձեռք բերվեն ավելի կատարելագործված ու խոշոր գործիքներ և մեքենաներ: Նախաձեռնվ կազմելիս ցույց տալ, թե ինչ ինվեմտար, ինչ գնով և ինչ միջոցներով և ձեռք բերվելու ընթացիկ տարում—կոլտնտեսության կուտակումներով, անդամների հատուկ մուծումներով, թե վարելով: Այդ բոլորը գրել այս 7-րդ հոդվածում:

§ 8. Սրա 2-րդ սյունյակում, վորտեղ հնարավոր և, դնել գործիքի կամ մեքենայի տիպը, չափը կամ մարկան, որինակ՝ «Շարքացան մեքենան 11 չարքանի», «Գութան № 6»:

Մյուս սյունյակները լցնում են աշխատ, ինչպես չենքերի սյունյակները: Գյուղատնտեսական ինվեմտարի մաշվածության և ընթացիկ նորոգման որիչներով նորմաներն են՝

Մեքենաների և գործիքների անունները

	Սպասարկման տեղում թյունը (տարի)	Մաշվածություն %	Ընթացիկ նորոգման %	Ընդամենը
Տրակտոր ֆորզոն	4	25	10	35
» ինտերնացիոնալ	4	25	5	30
Գութան և բուկկեր	10	10	15	25
Կուլտիվատոր	4	25	20	45
Ցաքան զիգզագ	10	10	10	20
« ափսեավոր (дисковая)	12	8	10	18
Ցանող մեքենա	10	10	10	20
Խոտհար մեքենա	6	16	10	26
Հնձող մեքենա	6	16	10	26
Ձիու փոցիս	10	10	10	20
Կալսիչ մեքենա	12	8	10	18
Կամ	10	10	10	20
Ջարջառ				
Բուկկից				
Քամհար	8	12	10	22
Տրիկեր	12	8	10	18
Մերզատ	10	10	10	20
Խնոցի	10	10	10	20
Վերմորել	5	20	10	30
Տորպիլ				
Ինկուբատոր	10	10	10	20
Մեղր քամիչ (центрофуг)	10	10	10	20
Սալլ	6-7	15	12	27
Ֆուրգոն				
Ալլ մանր ինվեմտար	4	25	15	40
Ընդհանուր տնտեսական ինվեմտ.	10	10	10	20
Արգյունաբերական ինվեմտար	15	7	8	15
Ձիու կամ կառքի սարք (сбруя)	5	20	25	45
Մեղվաբուծական ալլ ինվեմտար	4	25	20	45
Դարբնոցի և փականագործի ինվեմտ.	6-7	15	10	25
Տնալին իրեղեն				

§ 9. Շեշավոր ինվեստար.— Այն կոլտնտեսությունները, վա-
րանք համայնացրել կամ սկսվող տարում ուղղում են համայ-
նացնել չնչավոր ինվեստարը, այսինքն ընդհանուր կը-
թան անասունները կամ առհասարակ անասունները, ա-
նասնաբուծությունը զարգացնելու յեն հետևյալ ուղղու-
թյամբ. 1) Միջոցներ ձեռք առնել համայնացնելու իրենց
անդամները բոլոր անասունները և ստեղծել հարմարություններ—
համայնացրած գոմեր, անասունների պահպանության համար:
2) Ապահովել համայնացրած անասունների կերի բավարար քա-
նակը, լայնացնելով ցանովի խոտի և կերի արմատապտուղների
տարածությունն ու անցնել ռացիոնալ կերի ձևին: Անասունների
քանակը բարձրացնելու նկատի ունենալ կերի պաշարը և տըն-
տեսության հնարավորությունները: 3) Ամեն կերպ աշխատել
բարձրացնելու անասնաբուծության ապրանքայնությունը, ազ-
նվացնելով անասունների ցեղը և բարձրացնելով նրանց արդյու-
նավետությունը:

§ 10. (Աղյուսակ եջ 5), Աղյուսակը հասկանալի չե, միայն
տանք մեկ պարզաբանություն: Կենդանիներն աճում են տարի-
քով, փոքրերը կամ մատաղ սերունդը մեծանում են, մեկ հասա-
կից անցնելով ավելի բարձր հասակը. դրա հետ միասին փոխ-
վում է նրանց և՛ արժեքը և՛ նշանակությունը տնտեսության մեջ:
Այսպես՝ տարվա սկզբին հորթը տարվա վերջին դառնում է մո-
զի, մոզին—յերինջ, յերինջը—կով: 5-րդ սյունյակը նկատի ունի
այդ հանգամանքը: Յեթե տարվա սկզբին ունենք 2 կով, 3 յե-
րինջ, 2 եզ մոզի և 2 հորթ, դրանցից վոչ մեկը չենք ծախելու
կամ մորթելու, այլ պահելու յենք մինչև տարվա վերջը, տպա
5-րդ սյունյակում (լինելու յե աճում և ձաղ) գրելու յենք՝ կով
5, յերինջ 2, մոզի 2, հորթ 5, (յեթե 2 կովն ու յերեք յերինջը
ձնելու յեն): Յեթե յերինջը հզի չե և չի ծնելու, նա մնում է յե-
րինջ և գրվում է յերինջների թվի մեջ:

Նախքան այս աղյուսակի լցնելը կազմում են կենդանաբու-
ծության նախահաշիվը, վորի տվյալների համաձայն լցնում են
այս աղյուսակը և համապատասխան տվյալները գրում են նաև
արդյունավետության աղյուսակի (եջ 24-25) և Ֆինանսական
պլանի մեջ (եջ 31-32):

§ 11. ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՄՆԱՅՈՐԴԸ.—Դը-
յանք անցյալ տարվանից մնացած մթերքներն, ապրանքներն ու
արժեքներն են, վոր ունի կոլտնտեսությունը նոր տարվա ըս-
կզբին: Դա ցույց է տալիս, թե կոլտնտեսությունը ինչ պաշա-
րով է վորք դնում նոր տարվա չեմքին: Այդ մնացորդներն այ-
նուհետև հաշվի յեն առնվում ծրագրի մեջ վորպես չրջանառու-
թյան առկա միջոցներ:

Ծանոթություն.—Աղյուսակում տպված է «անցյալ
տարվա ապրանք» պետք է լինի՝ «անցյալ տարվա ծախ-
քեր», վորոնց տակ հատկացվում են կատարված վարը, աշ-
նան ցանքերը և նման յերեույթները:

§ 12. ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.—
Այս գլուխը պարզում է կոլտնտեսության վարկերի և պարտքերի
գրությունը նոր տարվա սկզբին. ով է պարտ կոլտնտեսությանը,
վորքան և յերբ է վճարելու՝ այդ մեկ կողմից, ում է պարտ կոլ-
տնտեսությունն ինքը, վորքան և յերբ է վճարելու՝ մյուս կող-
մից: Այդ պարզելուց հետո միայն կարելի յե գաղափար ունենալ,
թե վորքան ծանրաբեռնված է կոլտնտեսությունը պարտքերով
կամ ունի ստանալիքներ: Պարտավորություն համարվում է վոչ
միայն վորով տրվածը և առնելիքը, այլև մթերքներով ու ապ-
րանքներով: Աղյուսակի մեջ գրել այդ մթերքների անունը, քա-
նակը և արժեքը:

III ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՅԵՎ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

Քանի վոր կոլտնտեսությունները չունեն կազմակերպչական
ծրագիր, արտադրական ծրագրի այս մասը գերազանցորեն կազ-
մակերպչական բնույթ է կրելու, հատկապես կոլտնտեսության
թեքումը և խոշորացման հնարավորությունները ցուցահանելու
հարցերում:

Կոլտնտեսության թեքման կամ ուղղության հարցը լուծելիս,
գյուղատնտեսն առաջնորդվում է վոչ միայն կոլտնտեսության
տվյալներով, այլև գյուղի և նրա չրջանի բնապատմական ու
տնտեսական պայմաններով, նկատի յե ունենալու այն, վոր կոլ-
տնտեսությունը փակ տնտեսական միավոր չե, այլ աճող ու զար-
գացող օրգանիզմ է այն միջավայրում և այն չրջանի ծավալով ու
մեծությամբ, վորտեղ ներկայիս նա գտնվում է: Այդ պատճառով
կոլտնտեսության ուղղության և խոշորացման հարցերը սերտ կեր-

պով կտպված են միմյանց հետ, լուծվելու յեն միասին և չըջանալին մասշտաբով: Ունենալով այդպիսի մոտեցում, գյուղատնտեսան այդ հարցերը լուծում է նախ չըջանալին մասշտաբով, ապա անցնում է կոլտնտեսություններին առանձին-առանձին: Այդ ուղղությունը միայն հարցերը կարող են ճիշտ լուծվել և հետագայում կոլտնտեսության կառուցվածքի մեջ խոչըր բեկումներ տեղի չեն ունենա, վրոնք կարող են բացասաբար անդրադառնալ նրա զարգացման վրա:

Ա. Կոլտնտեսության ուղղությունը.—Այդ բառի տակ հասկանալ այն, թե գյուղատնտեսության զանազան ճյուղերից վորը կամ վորոնք են լինելու նրա գլխավոր զերիչնող զբաղմունքը: Այդ հարցի լուծումը թե չըջանալին, թե գյուղի և թե կոլեկտիվի մասշտաբով կախված է գյուղատնտեսի հմտությունից, վոր-ձառությունից և չըջանին ծանոթ լինելու աստիճանից: Այդ հարցի վերաբերյալ նա կարող է ցուցմունքներ ստանալ նաև կենտրոնից:

Յեթե չըջանում չկա ցանքաչըջանառություն, նշել, վոր չկա, և գրել, թե տարվող կուլտուրաներն ինչպես են հաջորդում միմյանց:

Բ. Կոլտնտեսության զարգացման հեռանկարները.—Այստեղ անհրաժեշտ է ընդգծել. ա) Անցյալ տարի ինչպես է կատարել կոլտնտեսությունն իր աշխատանքները, միջոցների կուտակումը և յեկամուտի բաժանումը, ինչ թերություններ են յեղել և ինչպես վերջ տալ այդ թերություններին: բ) Արտադրության միջոցներից վորոնք են լրիվ համայնացրած և վորոնք կարելի յե լրիվ համայնացնել: գ) Խոչորացման ինչ հնարավորություններ կան: Այդ հարցերի լուծմանը ճիշտ ուղղություն տալու համար գյուղատնտեսը պետք է լավ ծանոթ լինի կոլեկտիվ շարժմանը և նրա զբաղանությունը: Կարելի յե հետևյալ ընդհանուր ցուցմունքները տալ, թե կոլտնտեսությունը պետք է միջոցներ ձեռք ապած լինի իր աշխատավոր ձեռքերը դործադրել ըստ վորակի, աշխատավարձը դարձնել ստիմուլ աշխատանքի: Կուտակումների խոչորագույն մասն ուղղել դեպի անբաժանելի զբաղադրուիլը և հնարավորություն չտալ անհատ անդամներին ուռչել ի հաշիվ կոլտնտեսության: Ահա այդ չափանիշով պետք է զնահատել կոլտնտեսության զործունեությունը և ուղղել թերությունները:

Գ. ԿՈԼՏԵՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՅԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՃՅՈՒՂԵՐԸ

§ 1-ին. Այստեղ գրել այն բարեփոխումները, վոր կոլտնտեսությունը մտադիր է իրագործել յերկրագործության այս կամ այն ճառում, սկսվող տարվա բնթացքում. որինակ՝ ցույց տալ, թե յերը և կատարվելու հերը, վոր ազդե բերքի բարձրացման վրա, ինամքի լավագույն ձևերը: Յեթե նոր կուլտուրա յե մշակվելու, վոր կոլտնտեսությունը մինչև հիմա չի ունեցել, ցույց տալ նրա մշակելու կատարելագործված ձևերը: Մի խոսքով պետք է վերջնել յերկրագործական այն ճյուղերը, վորոնք տարվում են կամ կարելի յե տանել տվյալ կոլտնտեսության մեջ, քննել, գրտնել թերությունները և ցուցմունքներ տալ մշակման լավագույն ձևերի մասին:

Բուսական կուլտուրաների թե մշակման տեխնիկան և թե կապմակերպումը պետք է տանել այն ուղղությունը, 1) վոր այդ կուլտուրաների մշակումը ապահովե անասունների կերը, 2) վոր զարգանան աղբանքային կուլտուրաները ի հաշիվ աղտոտական կուլտուրաների և 3) վոր լայնանան ցանքերի տարածությունը և բարձրանա բերքը:

Այն բոլոր ձեռնարկումների մասին, վորոնք չառ լավ են, բայց սկսվող տարում անիրագործելի, չպետք է խոսել, ցուցմունքներ տալ միայն իրագործելի և կոնկրետ ձեռնարկումների վերաբերյալ:

§ 2. Ցանկաչըջանառություն.—Բուսական կուլտուրաների բերքատվության աստիճանը գերազանցորեն կախում ունի ցանքաչըջանառությունից, վորը բեկեռելու յե իր վրա գյուղատնտեսների վողջ ուղղությունը:

Մեր կոլտնտեսությունները չունեն կանոնավոր ցանքաչըջանառություն. դա գոյություն չունի չառ տեղերում նաև գյուղի և չըջանի մասշտաբով: Այդ հանգամանքը բարդացնում է գծվարացում և հարցը, վորի լուծումը հնարավոր է դարձյալ չըջանալին մասշտաբով: Հողթողկամտի մշակած ցանքաչըջանառության ձևերը տես հավելվածում: Որիյնտի ունենալով այդ ծրագրեր և կոլտնտեսության հողային ու ջրային պայմանները և տարվող կուլտուրաները, գյուղատնտեսն ի վիճակի կլինի չառ թե քիչ ճիշտ ձեակերպել հարմար ցանքաչըջանառություն: Մեր ծրագրում. ցանքաչըջանառությունը յենթադրվում է ունենալ 2 տարում. 1) գաչտավարության մեջ առանձին, 2) րանջարաբուծում

թիւն մեջ առանձին: Առաջինում լինելու յեն միմիայն դաշտավա-
րական բույսերը, 2-րդում միմիայն բանջարանոցի և բոստանի
բույսերը: Կարելի չե ունենալ և մի տեղում, վորտեղ դաշտավա-
րական և բոստանի բույսերը հաջորդելու յեն միմիայն. դա կախ-
ված է տեղային պայմաններից: Ամեն ջանք գործ դնել, վորպեսզի
կոտնտեսութիւններն ունենան կանոնավոր ցանքաշրջանառու-
թիւն:

§ 3. Կոտնտեսութեան յենքադրական բերքը յերկրագործու-
թիւնից. — Ծանօթ էր և այլ բուսական կուլտուրաների յենթադրա-
կան տարածութիւնն ու բերքը իրագործելի ճշտութեամբ վորտ-
էլիտ համար անհրաժեշտ է նկատի ունենալ անցյալ տարվա
ովայնիւն այդ յերևութիւնների վերաբերյալ և այն կոնկրետ ձև-
նախկինները, վորոնք նախատեսու յեն բերքի բարձրացմանը և
վորոնց մասին խոսք յեղով նախընթաց հոդվածներում:

Ծանոթութիւն. — Աղյուսակում աշնան ցանքերի դիմաց
գրել 1929 թ. աշնանն արդեն ցանված և համայնացրած
կուլտուրաները, նրանց տարածութիւնն ու սպասելիք բեր-
քը: Ծրագրի հետագա մասերում աշնան ցանքերի վերա-
բերյալ հարցերը պարզելիս նկատի ունենալ 1929 թվի աշ-
նանը ցանված սերմերի, փաստորեն կատարված ծախքերի,
բանվորական ուժերի և այլ պահանջների քանակը: Ինչ
վերաբերում է 1930 թ. աշնանը ցանվելիք կուլ-
տուրաներին, գրել միմիայն նրանց անունն ու տարածու-
թիւնն աղյուսակի ցածի բաց մասում, չհաշվել նրանից
սպասվելիք բերքը, վորովհետև այդ կմտնի 1930-31 թվի
բերքի մեջ:

Առհասարակ 1930 թվի աշնան ցանքերի համար կազմել ա-
ռանձին նախահաշիվ և տվյալները մուծել առանձին տողով 4-րդ
(Եջ 10), 5-րդ (Եջ 11), XI-րդ (Եջ 31) և 2-րդ (վարկային
հայտ Եջ 33) աղյուսակներում: Կամ ավելի լավ է 1930 թվի աշնան
ցանքերի համար կազմել առանձին արտադրական ծրագիր:

Բերքերի արժեքը վորոշել պետական զներով և տեղափոխել
արդյունավետութեան և ֆինանսական պլանի համապատասխան
ոյունյակները (Եջ 24-25 և 31-32):

§ 4. ՍԵՐՄԻ, ՊԱՐԱՐՏԱՆՅՈՒԹԵՐԻ ՅԵՎ ԱՅԼ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ՊԱՀԱՆՁԸ (Միայն հողագործութեան մեջ).

Ժիշտ վորոշել այդ նյութերի պահանջի չափը և կազմակեր-
պել առհասարակ ուժերի և միջոցների խելացի գործադրումը, նր-

շահուպում և ուղիղ կոտավարել տնտեսութիւնը:

Ծանոթութիւն. — Աշնան ցանքերի համար սերմի պա-
հանջը վորոշելիս նկատի ունենալ 1930 թ. աշնանը ցանվե-
լիք կուլտուրաներն ու տարածութիւնը:

Մեր կոտնտեսութիւնների խոշոր թերութիւններից մեկն էլ
այն է, վոր իրենց ուժերն ու միջոցները վերին աստիճանի անկադ-
մտկերոյ ձևով են գործադրում: Ժամանակն է, վոր նրանք իրենց
պահանջներն ու նրանց գործադրումը կազմակերպված, շարժ-
ու կշտված ձևով հանդես բերեն առանձնապես պարարտացման,
կուլտուրաների խնամքի, փնտաւտունների դեմ կովելու և այլ աշ-
խատանքներում: Այս մասում պետք է լայն սպաւգործել վոր մի-
այն կոնկրետի իր անցյալ տարվա վորձերը, այլ և հարեան ա-
վելի կանոնավոր, ավելի կազմակերպված կոլեկտիվի, խորհրդա-
լին և անհատական տնտեսութիւնների լավագույն վորձերը:

Աղյուսակը բաղկացած է հետեյալ մասերից՝ ա) սերմացու,
այս մասը պարզելու յե կոտնտեսութեան համար անհրաժեշտ սեր-
մերի ընդհանուր քանակը և արժեքը, բ) պարարտանյութեր՝
պարարտացման նյութերի քանակն ու արժեքը, գ) այլ նյութեր՝
հիվանդութիւնների և փնտաւտունների դեմ կովելու նաև մեքե-
նաների և գործիքների համար հարկավոր վառվող և քովող նյու-
թերի քանակն ու արժեքը: Բոլոր այդ նյութերի արժեքը վորոշել
պետական և կոպերատիվ զներով:

Սրանց բոլորի արժեքը տեղափոխել կոտնտեսութեան արւշտ-
նավետութեան և ֆինանսական պլանի համապատասխան ոյուն-
յակները (Եջ 24-25 և 31-32):

Ծանոթութիւն. — Տնտեսութեան համար հարկավոր այլ
վառելիքի և լուսավորութեան նյութերի արժեքը վորոշ-
վում է տնտեսին և գրվում է VII աղյուսակում. հոդվ.
43, Եջ 25:

Այդ աղյուսակում տունկերի արժեքը գնել ֆինանսական պլա-
նի հիմնական գրամապլիս մասում (Եջ 32 տող 3-րդ). այդ արժ-
քիւնը պետք է համապատասխանեն մեխորացիայի բաժնի (Եջ 2
տող 4) համապատասխան տվյալներին:

Տրակտորների համար վառելու և քովող նյութերի անհրա-
ժեշտ քանակը վորոշելիս ուսույնորդվել հետեյալ նորմաներով՝

Մեկ հեկտար հերկին պահանջվում է՝ կերասին—60 կիլոգր-
 ամ—3 »
 սատկոտ—0.1 »
 բենզին—1.2 »

Այլ աշխատանքների համար, որինակ՝ կայանի, պահանջ-
 վում է ալդ քանակի 60 տոկոսը:

§ 5. (Եջ 11-13) Բանվոր և Բաղող ուժի պահանջը հաղադր-
 ծուքյան մեջ:—Այս աղյուսակը արտադրական ծրագրի կենտրո-
 նական աղյուսակներից մեկն է: Պահանջվում է այստեղ բերել հա-
 ղադրություն մեջ կատարվելիք բոլոր աշխատանքները բաժան-
 ված սեզոնների, հաշվել ամեն մեկ աշխատանքի չափը կամ ծա-
 վարը և այն, թե վորքան բանվոր և քաղող ուժ է պահանջվում
 զբանցից ամեն մեկն իրադրություն համար:

Ընչպես վորոշել սեզոնների քանակը և նրանց տևողությունը:
 Դա կախված է այն հանդամանքից, թե տվյալ կոյտնտեսությունը
 գյուղատնտեսական վոր գոնայում կամ չբնանում և գտնվում, ինչ
 կուլտուրաներ և ինչ ձևով և սանում: Դաշտային չբնաններում,
 վորտեղ կուլտուրաների քանակը ավելի չատ է և աշխատանքները
 բարդ, սեզոնների թիվը ավելի յե լինելու, քան լեռնային չբ-
 նաններում: Ընդհանուր առմամբ սեզոնների թիվն է չորս. վո-
 րոշ տեղերում կարելի յե հինգ սեզոն ընդունել, արդյունաբերա-
 կան ձևերով կոյտնների համար գուցե 3 կամ 2: Այդ հարցն
 ավելի յե պարզվում, յերբ արտադրական ծրագրեր կազմելիս վո-
 րոշվում են աշխատանքների տեսակը, քանակը և նրանց տեսադ-
 թյունը, վորպես որիցենտիբ տալիս ենք հետևյալ սեզոնները՝

- 1-ին սեզոն—գարնան սեզոն՝ ձյունը վերանայուց մինչև գարնան
 վար ու ցանքի վերջը՝ (ապրիլ—մայիս):
- 2-րդ » —Սմռան սեզոն՝ ցանքերի վերջից մինչև հացահա-
 տիկների հնձի վերջը՝ (հունիս, հուլիս և օգոստոս):
- 3-րդ » —Կալի և աշնան բերքերի հավաքման չրջան (սեպ-
 տեմբեր, հոկտեմբեր և նոյեմբեր):
- 4-րդ » —Ձմռան սեզոն՝ (դեկտեմբեր, հունվար, փետրվար
 և մարտ):

Բանվորական որերի թիվն ամեն մեկ սեզոնում վորոշելիս
 նկատի ունենալ տոն որերը և վատ յեղանակի հետեվանքով պա-
 րապ որերի թիվը: Բանվորական որը կոյտնտեսություններում
 սովորաբար ընդունվում է 10 ժամ:

Այս աղյուսակը լցնելու համար պահանջվում է ամեն մի տե-
 րակ աշխատանքի համար մշակել աշխատանքի և վարձատրության
 նորմա. դժվար չե սահմանել աշխատանքի նորմա, նկատի ունե-
 նալով 10-ժամյա բանվորական որը, այն աշխատանքների համար,
 վոր կատարում են անհատ բանվորական ձեռքերը սարքով կամ
 առանց սարքի, վորոնք անմիջապես չեն կապված այլ աշխատանք-
 ների կամ այլ բանվորական խմբերի հետ և վորոնք կարելի յե
 հեշտությամբ հատուկարժի կամ գործարքայինի վերածել: Հար-
 կավոր է անպաթան խնդիր դնել պլան կազմելիս բոլոր աշխա-
 տանքների համար նորմա մշակել, սահմանելով հաստատուն գո-
 նահատում ամեն մի տեսակ աշխատանքի համար:

Ձեռքի կամ բանվորական ուժի աշխատանքների մեջ ևս պետք
 է տարբերություն դնել. այն աշխատանքները, վորոնք պահան-
 ջում են ֆիզիկական մեծ ուժ (գլխավորապես չափահատ տղա-
 մարդու աշխատանք), բաժանել միջակ ուժ պահանջվող աշխա-
 տանքներից (գլխավորապես կանանց աշխատանք) և այն աշխա-
 տանքներից, վորոնք կարող են կատարվել թույլ ուժերով (պա-
 տանիների աշխատանք): Այդ յերեք խումբ աշխատանքներից ս-
 մեն մեկի համար սահմանում են աշխատանքի նորմա և խնդու-
 բույն հատուկարժ գնահատում:

Այս հինգ յերրորդ աղյուսակը (Եջ 11—13) լցնելիս անհրա-
 ժեշտ է կազմել ոժանդակ աղյուսակ, վորի ձևը տրված է ծրա-
 գրի վերջում՝ հավելվածում 1-ին աղյուսակ (գործարքային և
 խմբակային աշխատանքների հաշվառման և վարձատրության ձե-
 վր. Եջ 34):

Այդ ոժանդակ աղյուսակի մեջ գրում են, թե ինչ աշխատանք
 է կատարվելու (աշխատանքի անունը), վորն է աշխատանքի միա-
 վորը կամ ինչն է ընդունվում միավոր. աշխատանքի ալդ միավո-
 րը կատարելու համար ինչ տեսակ և վորքան բանվորական ուժ է
 պահանջվում և վորքան և զբանց վարձատրությունը: Որինակ՝
 կոյտնտեսությունը վարելու յե 100 հեկտար հող լծկան գութա-
 նով ցորեն ցանելու համար: Մեկ հեկտարը գութանով վարվում
 է յերկու որում, մեկ գութանին լծում են, ասենք, 5 գույզ յեղ
 և աշխատում են յերկու չափահատ տղամարդ ու յերկու պատա-
 նի. որեկան վարձատրության չափն է տղամարդուն մեկ ոտըլի,
 պատանուն 50 կոպեկ, գութանին յեղներով միասին 6 ոտըլի:
 Այդ աշխատանքը ոժանդակ աղյուսակում ձևավորվում է այն-

պէս: Աշխատանքի տնունը—գրվում է վար, աշխատանքի միա-
վորը—հեկտար: Մեկ հեկտարը, աշխենքն միավորը, վարերու
համար պահանջվում է բանվորական որ՝ տղամարդ 4, պատանի
4, յեղ 20, գութան 2: Վարձատրության չափը մեկ հեկտարի հաշ-
վով տղամարդկանց (մեկ ուրլի $\times 4$ հոգի) 4 ուրլի, պատանի-
ներին $(50 \times 4$ հոգի) 2 ուրլի, գութանին յեղներով միասին $(6 \times$
2 որ) 12 ուրլի:

Ծանոթություն.—Հավելվածում սթանդարտ 1-ին ա-
ղյուսակի վարձատրության մասում սխալմամբ բաց է
թողնված բանող անասունների և գործիքների սյունակ-
ները, պետք է լրացնել:

5-րդ աղյուսակում այդ աշխատանքները փորպես բանվորական
որերի պահանջ ձևակերպվում է այսպես. փորվում է աշդ 100
հեկտարից 30 հեկտարը վարել առաջին սեզոնում, 30 հեկտարը
3-րդ սեզոնում, 40 հեկտարը 4-րդ սեզոնում: Ապա 1-ին սեզոնի
մասում 2-րդ սյունակում գրում են՝ «ցորենի վար», 3-րդ սյու-
նակում «30 հեկտար», 4-րդ սյունակում 120 (1 հեկտարին 4 տը-
ղամարդ որ, 30 հեկտարին կլինի 120 բանվորական տղամարդ
որ) • 6-րդ սյունակում 120 $(4 \times 30$ պատանի որ) • 8-րդ սյունա-
կում 600 $(20$ յեղ որ • 30 հեկտար) • 9-րդ սյունակում (6) (գլխա-
վրում գրելով «գութան» բառը) $(2 \cdot 30)$:

3-րդ սեզոնի համապատասխան սյունակներում գրվում են
նույն թվերը, փորովհետև աշդ սեզոնում ևս վարվելու յե 30 հեկ-
տար: 4-րդ սեզոնի համապատասխան սյունակները լցնելու հա-
մար տվյալները բաղմապատկում են 40 հեկտարի վրա:

Այդ բոլոր աշխատանքի վարձատրությունը ձևակերպվում
է այսպես՝ 1-ին սեզոնում տղամարդկանց վարձատրությունը կը-
լինի 120 ո. (մեկ հեկ. 4 ո., 30 հեկտարը 120 ո.), պատանի-
ների վարձատրությունը 60 ո. $(2 \cdot 30)$, յեղների վարձատրությու-
նը գութանի հետ 360 ուրլի $(12 \cdot 30)$: 2-րդ սեզոնում կլինեն
նույն թվերը: 4-րդ սեզոնի տվյալները ստանալու համար բազ-
մապատկում են 40 հեկտարի վրա: Այդ գումարները անցկացնել
արդյունավետության աղյուսակի (եջ 24-25) և ֆինանսական
ղլանի (եջ 31-32) համապատասխան սեզոնի և հոլվածների
սյունակներում:

Դ. ԿԵՆԴԱՆԱՐՈՒԾԱԿԱՆ ՃԹՈՒՂԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՅԵՎ

ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

Այս մասում ևս պահանջվում է ծրագրել և հետեւապես
ձեռք առնել այնպիսի միջոցներ, փորոնք աղնվացնելու յին
կենդանիների ցեղը և բարձրացնելու նրանց արտադրողականու-
թյունը: Այս ճյուղում ևս պահանջվում է փորոշել տնտեսության
թեքումը: Անասնապահության վերաբերյալ փորն է կազմելու
գլխավոր գրադմունքը—կաթնատնտեսությունը, թե՛ մսացու ա-
նասնապահությունը, փոխաբերուծության վերաբերյալ՝ կաթ-
նամթերքների արտադրությունը, թե՛ մսի կամ բրդի յին տեղ
են բռնելու տնտեսության մեջ թռչնարուծությունը, մեղվաբու-
ծությունը և չերամապահությունը: Այս բոլոր հարցերը պետք է
լուծվեն շրջանի և տվյալ գյուղի մասշտաբով: Արտադրական
ծրագրի կազմողն այդ հարցերը լուծելիս լավ պետք է իմանա
կոլտնտիկներունի և Հողօդկոմատի ծրագրերն այդ առարկե-
րում: Կենդանարուծական ճյուղերի զարգացման համար ծրա-
գրել միջոցներ, փորպեսզի հեռացվեն տնտեսությանից ան-
պետք, անարդյունավետ, կամ քիչ արդյունավետ կենդանիները,
փորոնք իրենց կերով և պահպանությամբ վնաս են տալիս տն-
տեսությանը, և նրանց փոխարինել լավագույն տեսակներով:
Ծրագրել մի շարք միջոցներ լավացնելու կենդանիների պահպա-
նության, կերի և սանիտարական պայմանները: Կենդանարուծա-
կան ճյուղերի խոշորացումն ևս խիստ կարեւոր է, սակայն այն
պայմանով, փոր համապատասխանե կոլտնտեսության ֆինանսա-
կան և աշխատավոր ուժերին: Համաշափությունն այստեղ խիստ
կարեւոր է: Մի խոսքով կենդանարուծությունը դնել այնպիսի
ոացիոնալ հիմունքների վրա, փոր միմիայն աշխատանքով մաք-
սիմալ արդյունք ստացվի:

§ 13. Բանվորական և քաղաղ ուժի պահանջը կենդանաբու-
ծության մեջ.—Այս աղյուսակի նպատակն է պարզել, թե՛ ամ-
բողջ տարվա ընթացքում փորքան բանվորական ուժ է պահան-
ջվում կենդանարուծության զանազան ճյուղերի պահպանության
և խնամքի համար, այն է՝ անասնապահության, թռչնարուծու-
թյան, մեղվաբուծության և չերամարուծության:

Այս աղյուսակը լցնելիս վարվում են այնպես, ինչպես 5-րդ

աղյուսակն է (Եջ 11—13) և գրվում: Դարձյալ աշխատանքների բաժանում են սեզոնների, ոժանդակ աղյուսակի միջոցով վորոշում են նորմաներն ու միավորների գնահատումը, ապա գանում աշխատանքների ընդհանուր քանակն ու արժեքը: Արժեքը գրում են նաև Ֆինանսական պլանի (Եջ 31—32) և արդյունավետության աղյուսակի մեջ (Եջ 24—25):

Անասունները բերված են աղյուսակում բոլոր տեսակների և մանրամասն կերպով, յեթե մի քանի տեսակը միասին են պահվում և խնամվում, նրանց վրա գործադրված աշխատանքը գրվում է խորանական ձևով, այսինքն մի քանիսը միասին:

§ 14. Կեդանիների կերի հաշվառումը այս աղյուսակում էս գրված է բոլոր տեսակների: Ամեն մեկ տեսակի համար պետք է վորոշել, թե քանի որ մսուրին կապված կեր և ստանալու է քանի որ արածելիս լրացուցիչ կեր: Լծկանների համար հաշվել նաև աշխատանքի ուրերը, յերբ կեր են ստանալու:

Ըստ աղյուսակի կերակրման որերի թիվը գրվելու յե վերնագրում: Ղա, իհարկե, սխալ է: վորովհետև ամեն մի տեսակ կենդանու կերակրման որերի թիվը լինում է տարբեր, հետևապես պիտի գրել ստանձին-ստանձին ամեն մեկ կենդանու դիմաց, ուրինակ 2-րդ սյունյակում:

Այս աղյուսակը ճիշտ լցնելու համար ավելի լավ է նախորոշ կազմել կերի լրացուցիչ աղյուսակ: վորոշել այնտեղ ամեն մեկ կենդանու համար նրան արվելիք կերերի որական նորման, կերակրման որերի թիվը, բազմապատկելով գտնել տարեկան մեկ կենդանու տրվելիք կերերի ընդհանուր քանակը: Ապա այդ տվյալները տեղափոխել այս աղյուսակի մեջ և բազմապատկելով յուրաքանչյուր տեսակ կենդանիների քանակի վրա, գտնել նրանց տարեկան տրվելիք կերերի ընդհանուր քանակը: Կերի լրացուցիչ աղյուսակի ձևվր հետևյալն է:

Կերի քանակը վորոշելիս նկատի ունենալ կերակրման ուսցիտնայ ձևը և տնտեսության հնարավորությունները:

Կերի լրացուցիչ աղյուսակը:

	Որակը	Որական տրվում է մեկ գլխին կիրգրամով				Տարեկան տրվում է մեկ գլխին ցնեան.		
		Խոտ	Դարման	Դարի	Գուսպ	Խոտ	Դարման	Դարի
Քանի որ մսուրին է կապվելու:								
Քանի որ աշխատելիս է կերակրվելու:								
Քանի որ արածելիս լրացուցիչ կեր է ստանալու:								

§ 5. Կերի բալանսը գծվար չե այս աղյուսակը լցնել: Հիշենք միայն հետևյալը: Արժեքները պետք է հաշվել պետական գներով: Հաշվի միավորը ղեկ գրամ, կիրգրամ կամ ցնեաներ: Աղյուսակի 4-րդ սյունիկը լցնելու համար ոգտագործել «Բերքի հաշվառումը» Եջ 9, «Հրջանառության միջոցների մնացորդը» Եջ 6 և առանձին հաշվել, թե նյութերի վերամշակումից ինչ է մնում, վոր կարելի յե անասուններին տալ: 7-10 սյունյակները լցնելու համար վերցնել տվյալները «պահանջվելիք կերի հաշվառումից» Եջ 10: Կերի պակասորդի արժեքը, վոր գնվելու յե, տանել Ֆինանսական պլանի մեջ ա. մասում (Եջ 31) և արդյունավետության աղյուսակի մեջ (Եջ 24—25):

ՅԵ. ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՅԵՎ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ ԱՐԳՅՈՒՆԱՐԵՐԱԿԱՆ ՅԵՎ ՈԺԱՆԴԱԿ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

§ 1-4. Արդյունավետության և ոժանդակ ձևանարկություններն են՝ սղոցարան, աղյուսի գործարան, արհեստանոց, գարբնոց, կաթի գործարան, ջրաղաց, ջուլհականոց, տնայնագործություն և այլն:

Կոյունտեսությունը կարող է ունենալ այդպիսի մեկ կամ մի քանի ձևանարկություններ: այդ ղեպքում պետք է քննել, վորքան նպատակահարմար են և վորքան արդյունավետ աշխատանք են տանում այդ ձևանարկությունները: Յեթե պարզվեց, վոր այդպիսի ձևանալ կոսթյունն աննպատակահարմար է և վնաս է բերում կոյունտեսությունը, պետք է պատճառաբանել և առաջարկել փոփոխություններ, պետք է պատճառաբանել և առաջարկել փոփոխություններ: Յեթե նպատակահարմար է, բայց ու-

նի թերութիւններ, նկարագրել թերութիւնները և առաջարկել միջոցներ վերացնելու այդ թերութիւնները և ամէլի ռացիոնալ հիմքերի վրա դնելու գործը:

Յեթե կորոնտեսութիւնը վաղ մի նման ձեռնարկութիւն չու-
նի, բայց կան հնարավորութիւններ և նպատաստւոր պայմաններ
նման ձեռնարկութիւն կազմակերպելու, վորը կարող է անկա-
կամ ոգուաբերել կորոնտեսութեանը, պետք է նկարագրել, թե՛ դա
ինչ ձեռնարկութիւն է և ինչ հիմունքների վրա յի գրվելու: Թե՛
գործող և թե՛ նոր բացվելիք ձեռնարկութիւնների համար կազմել
նախահաշիվ:

§ 5. Վերամշակվող հում նյութի պահանջը. — Սա վերաբե-
րում է ինչպէս գործող, նույնպէս և նոր կազմակերպվելիք ձեռ-
նարկութիւններին: 3-րդ սյունյակում ցույց տալ, թե՛ շարժիչ
ուժը վորքան ձիւ ուժի յի համար: 4-րդ սյունյակում հաշվի
միավորը դնել կիւրգրամ կամ ցենտներ: Արժեքը հաշվել պե-
տական դներով:

Յեթե ձեռնարկութիւնը մշակում է նաև սրիշի հում նյու-
թը, իհարկէ վարձով, դա գրել առանձին սողով. «վերնագիրը
ձեվակերպել այսպէս «մշակում է սրիշի հում նյութը»:

§ 6. Բանվորական և բաշող ուժի պահանջը արդյունաբե-
րական ձեռնարկութիւններում. — Այդ աղյուսակը լցնելու հա-
մար առանձին դժվարութիւն չկա: Առաջին սյունյակում գրում
են ձեռնարկութեան կամ աշխատանքի անունը: Պատահում են
այսպիսի դեպքեր, վոր մի ձեռնարկութիւն մի տեղում աշխա-
տում է ամբողջ տարին անընդհատ, նույն ձեռնարկութիւնը մի
սրիշ տեղում սեղոններով—միայն ձմեռը կամ գարնանը կամ
աշնանը և այլն: 3-րդ սյունյակում այդ բոլորը պետք է գրել
պարզ ու վորոշ: 4-րդ սյունյակում «կենդանի ուժ» պետք է հա-
կանալ յեղ, գոմէշ, ձի և այլն: 5-8-րդ սյունյակներում ցույց տալ
թե՛ ավելի ձեռնարկութեան մէջ քանի և ինչ տեսակ բանվորա-
ւում է աշխատում որական: 9-րդ սյունյակում գրել բանվորական
որերի թիվը, վոր աշխատում է ձեռնարկութիւնը տարվա մէջ,
յեթե ձեռնարկութիւնը աշխատում է անընդհատ ամբողջ տա-
րին, ապա 365 օրից հանում են տոն օրերը, յերբ ձեռնարկու-
թիւնը չի աշխատելու, մեացածը գրում են այդպէս. յեթե աշ-
խատում է սեղոններով, հաշվում են սեղոններում աշխատելիք
օրերի թիվը:

§ 7. Վաւժող և այլ նյութերի պահանջի հաշվառումն ար-
դյունաբերական ձեռնարկութիւններում. — Հաշվի միավորները
դնել գրամ, կիլոգրամ, կամ ցենտներ. նյութերի արժեքը հաշվել
տոամ գներով, իսկ այն նյութերը, վոր կորոնտեսութիւնը չի գը-
նում, այլ իր անտեսութիւնից և տալիս, հաշվել պետական գնե-
րով: Մյուս հարցերը պարզ են:

§ 8. Արդյունաբերական և ոժանդակ ձեռնարկութիւնների
բալանսը. այդ աղյուսակը բաղկացած է յերկու մասից՝ դերե-
(ծախք) և կրեդիտ (յեկամուտ):

Դերեաի առաջին հոդվածի պատասխանը տալիս է § 7-ը: 2-5
հոդվածների ավելիները պետք է կազմել այնպէս, ինչպէս մյուս
չենքերի նորոգումն ու ամօրախոցիան են կազմում: 11 և 12 հոդ-
վածների պատասխանը տալիս են §§ 5-րդ, 7-րդ և 8-րդ սյունյակ-
ները: Մյուս հոդվածների, ինչպէս և կրեդիտի (յեկամուտի) հոդ-
վածների պատասխանները վերցնել արդյունաբերական ձեռնար-
կութիւնների համար նախօրք կազմված ծախքերի և յեկամուտ-
ների նախահաշիվից: Յեթե մի քանի ձեռնարկութիւն է, ամփոփել
նրանց ավելիները և դետեղել այս աղյուսակում:

IV ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՈՒՐԻՇ ՏՆՏԵՍԱՌԹՅԱՆ ՄԵՋ ԿԱՄ ԴՐՈՒՄ *)

Այդ աղյուսակը պետք է հաւեանալ այսպէս: Կոլեկտիւս-
թիւնն ունի իր անդամներից աշխատավոր ձեռքեր, վորոնք պետք
է աշխատեն կորոնտեսութեան մէջ. բայց աշխատանքի նախահաշ-
վից պարզվում է, վոր աշխատավոր ուժերի մի մասը վորոշ ժա-
մանակում անգործ են մնալու, վորովհետեւ կորոնտեսութեան մէջ
աշխատանքները չառ չեն, կամ վորոշ տեղում աշխատանքները
քշանում են և աշխատավոր ուժերը պարտաւ են մնալու: Ահա այդ
դեպքում կորոնտեսութիւնը վորոշում է իր ազատ ուժերը ու-
տադրել և ուղարկում է սրիշ տեղ աշխատելու:

Այդ աղյուսակի մէջ գրվում է այդ աշխատանքների ծրագիրը,
այն է՝ ինչ աշխատանքներ են կատարվելու, ում համար կամ վոր-
տեղ, վորքան բանվորական ուժի որ են պահանջում և վորքան յի-
կամուտ է ստացվելու այդ աշխատանքից: Այդպիսի աշխատանք-
ներ կարող են լինել նույն գյուղում. որինակ՝ կոլեկտիվը վարում
է գյուղի անհատ տնտեսութիւնների հոգերը. գյուղից դուրս,
տանք, կոլեկտիվը բեռ և կրում կոտակառոյթների համար և այլն:

*) Ծանոթ. — Ծրագրում վերնագրի համարը պետք է լինի IV

Բանվորական որերի հաշվառումը կատարում են այնպես, ինչպես 11 և 16-րդ յերեսներում: Դա պետք է համապատասխանե 24-րդ յերեսի «ստաբ տնտեսության սպասարկում» հոդվածի տրված լինելին:

V ԱԳՐՈԿՈՒՆՏՈՒՐ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ՊԼԱՆԸ*

Ագրոկուլտուր ձեռնարկումների նպատակն է, տեղեկությամբ մի շարք ձեռնարկներ, սպասարկել վոչ միայն կոլտնտեսություն, այլ և չըջացատու աղգարնակություն չքավոր և միջակ տնտեսություններին բարձրացնելու նրանց ապրանքայնությունը և այդ հանապարհով հոգ ստորադասելու գեպի արտադրության միջոցների համայնացումը:

Ագրոկուլտուր ձեռնարկումների ծրագրի մեջ մտնում են՝ բեղմնակալանների, ցուցադաշտերի կազմակերպումը, սերմերի դոսումը, քնտիր սերմերի և տունների տարածումը, կոտայերատիվ կուլտուր-կրթական աշխատանքները, գյուղատնտեսական գիտելիքներ տարածելը և այլն:

§ 1-ում հարկավոր է մանրամասն նկարագրել այն ագրոկուլտուր ձեռնարկումները, վոր կոլտնտեսությունը հնարավորություն ունի սանել այդ տարում:

§ 2. Այս աղյուսակում տալ այդ ձեռնարկությունների վրա կատարվելիք ծախքերը և սպասելիք յեկամուտները: Հոգվածները պարզ են: Ծախքերը և յեկամուտները տեղափոխել արդյունաբերություն յոգյուսակի (Եջ 24-25) և Ֆինանսակ. պլանի մեջ (Եջ 31):

VI ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ՅԵՎ ՔԱՇՈՂ ՈՒԺԻ ՊԱՆԱՆՔԸ ԿՈՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՐԻՔՆԵՐԸ ՍՊԱՍԱՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մինչև այստեղ բանվորական և քաղղ ուժի պահանջը տվել ենք բոլոր արտադրությունների մեջ առանձի-առանձին, այն է՝ հոգացործություն, կենդանաբուծություն, արդյունաբերական ձեռնարկներում և դրսի աշխատանքներում: Մնում է հաշիվ տանել բանվորական ուժի աշխատանքի մյուս ստադարներում, այն և յինտրաբուլյան. մեջ, գրասենյակում, պահեստներում և այլն: Այս աղյուսակը կազմված է այդ աշխատանքների բանվորական ուժի պահանջների համար: Կազմելու ձևը նույնն է: «Ոտար տրնտեսություն սպասարկում» մասի տվյալները պետք է համապատասխանեն IV գլխի տվյալներին (Եջ 23):

* Մանրթ. — Ծրագրում վերնագրի համարը պետք է լինի V.

VII ԿՈՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

Սա կոլտնտեսություն տարվա մեջ կատարվելիք բոլոր ընթացիկ (վոչ հիմնական) ծախքերի և ստանալիք բոլոր յեկամուտների ընդհանուր բալանն է: Այս դրուխը խիստ կարևոր է, վորովհետև ի վերջո վորոշելու յե, թե կոլտնտեսության աշխատանքների տարին ինչով և վերջանալու՝ սղուտով, թե վնասով: Այս դրուխը ճիշտ լցնելու և հեշտացնելու համար մի քանի հոգվածների գիմաց ցույց և արված, թե տեղեկությունները վորտեղից պետք է վերցնել, բայց դա բավական չէ: Ավելի լավ է կազմել ամեն մեկ ճյուղի համար առանձին բալան, ամփոփել և ամփոփումը բոտ հոգվածների գնել ախտել:

Արդեն կա պարաստի արդյունաբերական և ագրոկուլտուր ձեռնարկների բալանը (Եջ 22, 23). մնում է կազմել հոգացործություն, կենդանաբուծություն և դրսի աշխատանքների բալանը: Առանձին ճյուղերի ծախքերի և յեկամուտների բալանա կազմելու տալիքությունն այն է, վոր վոչինչ չի մոռացվի, բացի դրանից պարզ կլինի, թե վոր ճյուղն սղուտ է տալիս և վորը վնաս ու ինչ չափով:

Առանձին ճյուղերի բալանները ամփոփելիս չմոռանալ այն ընդհանուր ծախքերն ու յեկամուտները, վոր տեղի յեն ունենալու այդ ճյուղերից դուրս. արինակ գրասենյակային, փոստ-հեռագրական և այլ նման ծախքերը, վորպես յեկամուտ նվերները, չահումները և այլն:

Շատ զորւշ պետք է լինել և այս աղյուսակի մեջ, ախիքն կոլտնտեսություն ծախքերի և յեկամուտների բալանի մեջ, չպետք է մոցնել հիմնական կապիտալ ծախքերն ու յեկամուտները: Հիմնական կապիտալ ծախքն են՝ շենքերի կառուցումը և նրանց հիմնական նորոգումը և սարքավորումը, ինվեստարի և կենդանիների դնումը, ալյոնների և ծառատունիների ձգելը, վարկերի վճարում, վորոնք բերված են Ֆինանսական պլանի «հիմնական դրամալիքի» մասում (Եջ 32): Հիմնական կապիտալ յեկամուտներն են՝ շենքերի, շնչավոր և անշունչ ինվեստարի վաճառքից առաջացած դումարները, ստացված պարտքերը, վախավճարները և այլն, վորոնք յեկամուտ չեն արտաբերական իմաստով և մանում են հիմնական դրամալիքների մեջ:

* Մանրթ. — Կենդանիներից ձագերի և մուացու անա-

տունների վաճառքի արժեքը համարվում է
վաչ հիմնական կապիտալ ծախս և գրվում
այսպես:

Կարճ տանք. արդյունավետության աղյուսակի մեջ բերում
են այն ծախքերը և յեկամուսները, վարձք կոյտնետնության
չըջանառու միջոցներն են կազմում և չեն բերում այն ծախքերն ու
յեկամուսները, վարձք հիմնական դրամագույններն են կազմում:

Բարանները կազմելիս և սահասարակ ծախքերն ու յեկամուս-
ները վարչելիս, իրեն կանոն, յեկամուսները չպետք է չափա-
զանցել, իսկ ծախքերը էջացնել. հակառակ դեպքում մեծ սխալ-
ներ առաջ կգան:

Աղյուսակի վերջում տանձին տղղով գրված է «Աշխատանքի
վարձատրության Փոնդ»: Ինչպես այստեղ, այնպես էլ տանձին
էջույների բարանում հարկավոր է տանձին և շատ զգուշությամբ
վարչել այդ Փոնդը: Կոյտնետնությանների կյանքում վերջին
հաշվով վճարված մոմենտն այն է, թե կոյտնետնությանը վարձան
բարձր և ավելի չե վարձատրում իր աշխատավոր անդամներին,
քան այն վարձատրությանը, վոր ստանում է աշխատավորն ան-
հատ անտեսության մեջ: Գործնականապես կոյտնետնության կապ-
մակերպման հիմնական խնդիրն այդ է: Մյուս կողմից աշխատա-
վորձի Փոնդն այնքան էլ խոշոր չպետք է լինի, վորովհետև ան-
զատներն անհատապես ուսմանարով կարող են կրանել կոյտնե-
տնության դրամագույնները, ի վերջո կամ քայքայելու յեն կոյ-
տնետնությանը կամ վերածելու յեն կեղծ կոյեկտիվի:

Կոյտնետնությանները, մանավանդ սկզբնական տարիներին,
մեծ կարիք ունեն դրամագույնների, ինչպես չըջանառու, այնպես
էլ հիմնական (տրամագրության միջոցների, հատկապես չնախար և
տնչունը ինվենտարի): Կուտակումների խոշորագույն մասը պետք
է ուղղել խոշորացելու այդ դրամագույնները, վարպետ անբաժա-
նելն Փոնդ Վարպետի հատկանալի լինի, թե ինչպես պետք է բա-
ժանելընդհանուր յեկամուսուր, բերք սրինակ. տանք, բոտ արտա-
դրական ծրագրի կոյտնետնությանն ունենալու յե 18. 000 ուղղու-
յնհանուր յեկամուս:

Ծախքերն են լինելու՝ 1 Արտագրական ծախքեր (սերմեր,
պարարտանյութեր, անասունների կեր, գանչան նյութեր, շենքե-
րի և ինվենտարի ամորտիզացիա, ընդհանուր ծախքեր և այլն ա-

տանց աշխատավորձի) 5000 ու. 2. վարկերի վճարում 300 ու.,
ընդամենը 5300 ուղր:

Տարեկան բանվորական որերի թիվն է լինելու 5000:

Ընդհանուր յեկամուսից—18.000 ուղր. հանում ենք ծախքե-
րը՝ 5300 ու., մնում է 12700 ուղր., դրա 30—40 տակոսը ընդունված
է հատկացնել դրամագույնների Փոնդերին (կուտակում), վոր ա-
նում է, յեթե 40 տակոս ընդունենք, 5000 ուղր. (այդ գումարից
վճարում են ընթացիկ տարում վճարելիք վարկերը): 12700 ուղր.
հանած 5000 ուղր., մնում է 7700 ուղր.: Այդ 7700 ուղր. համա-
րում են աշխատավորձի Փոնդ, վորի 65 տակոսը, այն է՝ 5000 ու.,
բաժանելու յեն աշխատավոր ձեռքերին, իսկ 35 տակոս կամ 2200
ու. անաշխատունակ չնշերին:

Աշխատավոր ձեռքերին վճարելիք 5000 ուղր. յեթե բաժա-
նենք տարեկան բանվորական որերի վրա (5000որ), որեկան կը-
գու մեկ ուղրի. դա կլինի որական աշխատավորձի միջին արժե-
քը: Յեթեկա ունենալով աշխատավորձի որական այդ միջին
արժեքը, վորոշում են ամեն մեկ տեսակ աշխատավորձի (ծանր,
թեթև և ավելի թեթև կամ տղամարդու, կնոջ և պատանու) վար-
ձատրության նորման:

Աշխատավորձի Փոնդը փատտորեն բաժանվում է տարվա վեր-
ջին, տարվա ընթացքում կոյտնետնությաններն ավանս են ստալիտ
տնդամեններն ի հաշիվ աշխատավորձի: Կարող է պատահել, վոր
կոյտնետնության ընդհանուր յեկամուսը նախազավածից ցածր լի-
նի, այդ դեպքում կըջանա և աշխատավորձի Փոնդը: Չգուշ
լինելու համար հարկավորե ավանս տալ այն հաշվով, վոր ավանս-
ների ընդհանուր գումարը չանցնի աշխատավորձի Փոնդի 50%-
ից, վորպեսզի կոյտնետնությանը հնարավորության ունենա
տարվա վերջին գուտ յեկամուսը և աշխատավորձը կարգավորել
նպատակահարմար կերպով:

Արդյունավետության աղյուսակում (աղ. VII էջ 24) սպրտնել
են մի քանի սխալներ: Ծախքի մասում 6-րդ սյունյակի վերեա-
դերն է «Նկնտի կամ հողվածի», համարել չեղյալ և այդ սյունյա-
կը ողտագործել 7-րդ սյունյակի տվյալները (ընդհամենը գու-
մարը) գրելու համար:

27—30 հողվածները կրկնության են, համարել չեղյալ:

34-րդ հողվածը «տնցյալ տարվա ծախքեր» հատկանալ արգեն
կուտարված վարք, աշնան ցանքը և նման յերեսւյթները:

37-րդ հոդվածը «պահպանութիւն շենքերի, ինվենտարի, առաստաղների» բաց թողնել:

46-րդ հոդվածը «Մանր ինվենտարի գում» հասկանալ այն ինվենտարը, վոր յերկար ժամանակ չի գործածվում: Իշանում է և հիմնական ինվենտար չի կազմում, որինակ՝ բահր, թխակը, ցախալիքը և նման առարկաները:

Յեկամտի մասում 7-րդ հոդվածը պետք է լինի «Առաստաղների և ինվենտարի աշխատանքը ալլ տնտեսութեան մեջ»:

VIII ԿՈՒՏԱԿՐԱՆ ԳՈՒՄԱՐԻ ՀԱՏԿԱՅՈՒՄ.

Ընդհանուր յեկամտից հանած դուռ ծախքերը (բացի աշխատավարձի ֆոնդից) մնացած գումարի 30-40 0/0-ը կազմում է կուտակման գումարը: Արտադրական ծրագրի մեջ կուտակման գումարը, առենք 5000 ո., բաժանվում է 2 ուղղութեամբ՝ մեկ կազմակերպչական-տնտեսական, մյուսը սոցիալական. ահա ձևը.

Ըստ սոցիալական բնույթի

Անբաժանելի կապիտալի	50 0/0	(2500 ուր.)
Պահեստի ֆոնդին	25 0/0	(1250 ուր.)
Հատուկ ֆոնդին	20 0/0	(1000 ուր.)
Չբաժնորական ֆոնդին	5 0/0	(250 ուր.)
	100 0/0	(5000 ուր.)

Նույն գումարը ըստ կազմակերպչական բնույթի.

Վարկերի վճարում (առենք ունենք վճարելի վարկ)	2500 ո.
Հիմնական գրաժապիտին (կամ ծախքերին)	2000 ո.
Շրջանառութեան միջոցներին	1250 ո.
Չբաժնորական ֆոնդին	250 ո.
Ընդամենը	5000 ո.

IX. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՅԵՎ ՅԵԿԱՄՏԻ ԲՍԺԱՆՈՒՄԸ.

1. Կոլտնտեսության բաժնիք և քաշող ուժի քալանք.

Այս աղյուսակի մեջ պահանջվում է համեմատել, թե կուտակառութիւնը սեզոն առ սեզոն և ընդամենը տարվա մեջ վորքան

աշխատավոր ուժ ունի՝ վերածված բանվորական որերի և վորքան բանվորական որ են պահանջում նրա բոլոր աշխատանքները: Այս աղյուսակի սեզոնները պետք է համապատասխանեն մյուս աղյուսակներում սահմանված սեզոններին: Աղյուսակը բաղկացած է յերկու մասից. առաջին մասում աշխատավոր ձեռքերի հաշվառումն է, յերկրորդում քաշող ուժերի: Աղյուսակը լցնում են այսպես: Առենք, առաջին սեզոնը տեղում է ապրիլի մեկից մինչև հունիսի 1-ը, ընդհամենը 2 ամիս կամ բանվորական 48 որ (ա-միսը հաշվելով 24 որ): Կոլտնտեսութեան ունի աշխատավոր ուժ տղամարդ 30, կին 10, պատանի 5, վրոնք պետք է աշխատեն առաջին սեզոնում: Այդ հաշվով կոլտնտեսութեան առաջին սեզոնում ունենալու յե 1440 տղամարդ ուժ կամ բանվորական տղամարդ որ (48×30), 480 կանացի ուժ (48×10) և 240 (48×5) պատանի ուժ: Աղյուսակի 1-ին սողի 3-րդ սյունյակում գրում են 1440, 4-րդ սյունյակում 480 և 5-րդ սյունյակում 240: Այդ ձևով գտնում են և մյուս սեզոններում աշխատող ուժերի կամ բանվորական որերի թիվը:

Առաջին սողը լցնելուց հետո, անցնում են 2-րդ և մյուս սողերին, այսինքն ծրագրված աշխատանքների պահանջին բանվորական ուժի նկատմամբ: Բանվորական ուժի հաշվառում պետք է լինի հետևյալ աղյուսակներում. աղյուսակ § 5 էջ 11 (յերկրագործութեան մեջ), աղ. § 13, էջ 16 (կենդանաբուծութեան մեջ), աղ. 4-րդ, էջ 23 (գրսի աշխատանքի մեջ), աղ. 6-րդ, էջ 24 (ընդհանուր կա-րիքների համար): Այդ աղյուսակների տվյալները բերում են այստեղ, գրում սեզոն առ սեզոն և գումարելով, համեմատում են առաջին սողի (առկա պաշարի) տվյալների հետ, թե նրա վոր տոկոսն է կազմում: Յեթե առկա պաշարը պակաս է պահանջից, հետևյալ սողում «պակասում է» գրում են տարբերութեանը (բացարձակ թվով), մյուս սողում, թե դա պահանջի վոր տոկոսն է կազմում (տոկոսով): «Ավելանում է» սողում պահանջի ավել-ւորքն են գրում (վոր նույն թիվն է), մյուս սողում ավելորդի պակասը առկա պաշարի նկատմամբ (տոկոսով): Յեթե առկա պաշարն ավելի յե պահանջից, ապա «պակասում է» և «ավելանում է» սողերում վորինչ չեն գրում:

Առկա պաշարի պակասը լրացնելու յեն վարձու բանվորներ-րով, վորոնց տվյալները գրում են ցածի յերկու բաց սողերում:

Ծանոթութիւն. — Հիշեցում. վարձու բանվորներին թիվը համաձայն կոլտնտեսութեան ներքին կանոնադրութեան չպետք է ավելի լինի պահանջի 20 0/0-ից:

Կանանց և պատանիների աշխատանքը թե առկա պաշարի տողում և թե պահանջի տողում (ընդամենը պահանջվում է աշխատանք՝ վերածված տղամարդու ուժի) վերածում են լրիվ աշխատանքի հետևյալ նորմաներով:

Տղամարդր	18-60 տարեկան հաշվում լրիվ	1 ուժ.
«	14-18 տարեկան	0,8
«	60 տարեկանից բարձր	« 0,8-0,5
Կինր	16-55 «	0,8
«	55 տարեկանից բարձր	0,6-0,3
«	14-16 «	0,6

Ծանոթութիւն. — Այլուստակում լրիվ ուժերի քանակը գրելու համար համապատասխան սյունյակ չկա, սխալմամբ բաց է թողնված, կարելի չէ գրել լուսանցքում ընդամենից հետո:

Ախալ են տպված հետևյալ տողերը՝

«Ընդամենը պահանջվում է աշխատանք վերածված տղ. ուժի % -ով առկա պաշարի նկատմամբ»:

Դա պետք է լինի 3 տող 1. Ընդամենը պահանջվում է աշխատանք:

2. Ընդամենը վերածված տղամարդու ուժի:

3. 0/0-ով առկա պաշարի նկատմամբ:

Քաշող ուժի 7-րդ տողը դա պետք է լինի 2 տող՝

1. 0/0-ով առկա պաշարի նկատմամբ:

2. Վարձու քաշող ուժը ընդհանուր պահանջի վրա 0/0-ն է:

Նույն ձևով տպւի են և քաշող ուժերի համեմատութեանը.

§ 2. Այդ տողերում նկարագրել, թե անցյալ տարի ինչպիսի և վորքան բանվորական և քաշող ուժ է պակասել կոլտնտեսութեան մեջ:

§ 3. Նկարագրել, թե անցյալ տարի վրա աշխատանքների համար վորքան վարձու բանվոր և ունեցել կոլտնտեսութեանը:

§ 4. Պարզ և միտքը:

§ 5. Յեթե բանվոր ուժի բաղանջը պարզում է (այդ. 9-րդ էջ 26), վոր սկսվող տարում կոլտնտեսութեան ունենալու չէ տղատ բանվորական ուժեր, ապա նա ախտել ցույց է տալու, թե ինչ ձեռնարկութեաններ է սկսելու, վոր ոգտադործի այդ ուժերը:

§ 6. Այն հարցը, թե աշխատանքներն ինչպիսի են դասավորվելու աշխատավոր անդամների միջև, սւմ ինչ և վորքան աշխատանք է տրվելու, վերին աստիճանի կարերը և միևնույն ժամանակ զգվար լուծվող հարց է: Այդ հարցի սխալ լուծումը շատ անդամ պատճառ է դառնում անդամների մեծ զգոհութեան և կոլտնտեսութեան թուլանալուն: Այդ պատճառով այդ հարցի լուծմանը պետք է մոտենալ վերին աստիճանի ուշադիր և զգույշ: Հարցի լուծմանը տեղերում ոգնելու համար բերենք մի քանի դեպքեր, թե վոր դեպքում հարցը ինչպիսի պետք է լուծել:

1. Կարող են լինել կոլտնտեսութեաններ, վորտեղ ուշխատանքները շատ են և կարելի չէ բոլոր աշխատավոր ուժերին աշխատանք տալ, աշխատանքի վարձատրութեան ել բաղարար է, հավատար է չուկայի գնին, դրսի աշխատանքը գրավիչ չէ: Սա հաշույ դեպք է:

Այս դեպքում աշխատանքը բաժանում են աշխատավորներին ըստ աշխատավոր ձեռքերի քանակի:

2. Աշխատանքները շատ են և վարձատրութեան ել բարձր է չուկայի գներից ու գրավիչ կոլտնտեսութեան մեջ աշխատելու համար: Սա ավելի հաջող դեպք է: Աշխատանքները բաժանում են ըստ աշխատավոր ձեռքերի քանակի:

3. Աշխատանքները քիչ են, բայց վարձատրութեանը բարձր, կամ դրութեանն ախպես է, վոր դրում աշխատանք չկա և կոլտնտեսութեան աշխատավոր ուժերն ուղում են կոլտնտեսութեան մեջ աշխատել, սակայն աշխատանք բոլորին չի հասնում: Այդ դրութեանն ըստ էութեանն ասպրուտի հարցն է բարձրացնում: Աշխատանքները բաժանում են ըստ շնչերի, վորպեսզի ամեն մեկը կարողանա իր ասպրուտի միևնույն ձեռք բերել. միայն ախպես, վոր յուրաքանչյուր բանվորի հասնի բանվորական ուր ամեն մեկ սեզոնում ընդունած բանվորական ուրերից վոչ ավելի: Որինակ տվյալ սեզոնում բավորական ուրերի ընդհանուր թիվն է 110. յուրաքանչյուր բանվոր այդ սեզոնում ստանալու չէ 110 ուրից վոչ ավելի: Դա վերաբերում է նաև առաջին և 2-րդ դեպքերին:

Այս որինակները բերինք, վորպես որինանոր. արտադրական ծրագիր կազմողը պետք է նկատի ունենա կոլտնտեսությունների կանոններն ու պայմանները և դրանց համաձայն լուծել այդ հարցը: Կարող են աշխատանքները բաժանվել մասամբ ըստ աշխատավոր ձեռքերի, մասամբ ըստ շնչի: այդ ձևը կոչվում է խառն:

§ 7. Յերբ կոլտնտեսությունն իր աշխատավոր ուժերը բաժանում է խմբերի և վորոշում է, վոր ամեն մի խումբը մշտապես աշխատելու յե մի վորոշ աշխատանքի վրա, այդ դեպքում նա աշխատանքներն ու աշխատավոր ուժերը դասավորելու յե այս աղյուսակի ձևով: Աղյուսակում աշխատանքները բաժանված են յերկու տեսակի, առաջին աշխատանքներ, վորոնք կատարվում են անընդհատ ամբողջ տարվա ընթացքում, 2-րդ՝ վորոնք տեղի յեն ունենում տարվա վորոշ ժամանակամիջոցում, սեզոնում: Որինակ՝ դաշտավարութունն ամեն տեղ սեզոնային է, վորովհետև տարվա վորոշ չրջանում, ձմեռը, դաշտավարական աշխատանք վոչ մի տեղում չի կատարվում: Գրասենյակային աշխատանքը տարեկան է. կան աշխատանքներ կամ ձեռնարկություններ, վորոնք՝ նայած տեղին՝ կարող են լինել և տարեկան և սեզոնային. որինակ՝ ջրաղացը մի տեղում ամբողջ տարին և աշխատում, մեկ ուրիշ տեղում վորոշ սեզոններում:

Աղյուսակի առաջին կեսում դասավորել տարեկան տեղություն ունեցող աշխատանքները, 2-րդ կեսում սեզոնային:

Աշխատանքի վարձատրության որիակելի նախահաշվի ձևը տես հավելված 2-րդ աղյուսակ:

§ 7. աղյուսակի լցնելը կամավոր է:

§ 9. աղյուսակ. ԿՈԼՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՆՀՐԱՅԵՇՏ ԲԱՆՎԱՐԱԿԱՆ ՈՒԺԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՄԵՋ.—

Այս աղյուսակի նպատակն է պարզել, թե կոլտնտեսությունն ինքն ամբողջությամբ և նրա ամեն մեկ անդամը վորքան բանվորական որերի պաշար ունի տարվա մեջ, վորքան բանվորական որ է զալիս մեկ շնչին և մեկ չափահաս բանվորին:

Կոլտնտեսության խորհուրդն, ունենալով իր ձեռքի տակ բանվորական պաշարի այդ ցուցակը, ամիս-ամիս կարող է ստուգել կատարվելիք աշխատանքները և պահանջի դեպքում նոր ուժեր վերցնել իր անդամներից, վորպեսզի վոչ մի դեպքում բանվորական ձեռ-

քի կարիք չունենա և աշխատանքները միշտ գնան պլանավորված և անընդհատ ընթացքով:

Այդ ցուցակը ոգնում է նաև վորոշելու, թե յերբ կարելի յե աշխատանքը ըստ շնչերի բաժանել և յերբ ըստ աշխատավոր ձեռքերի, վոր չտուժեն վոչ չատ չունչ ունեցողները և վոչ ել չատ աշխատավոր ձեռք ունեցողները:

Աղյուսակը լցնում են այսպես՝

Վերին՝ դերո տողի 3-րդ սյունյակում գրում են § 8 աղյուսակի (եջ 1.) 14 և 15-րդ սյունակների ընդանուր գումարը:

4-րդ սյունյակում այն տվյալը, վորը ստացվում է, յերբ § 8-րդ աղյուսակի (եջ 1.) 9, 10 և 11-րդ սյունյակները տվյալները վերածում ենք տղամարդ ուժի, գումարած 8-րդ սյունյակի տվյալը:

5-րդ սյունյակում՝ եջ 26, աղ. 1 առաջին տողի ընդհանուր գումարը վերածած տղամարդ ուժի, այսինքն այն տվյալը, վորը ստացվում է, յերբ 4-րդ սյունյակի տվյալը բազմապատկում ենք տարվա մեջ ընդունված բանվորական որերի քանակի վրա:

6-րդ սյունյակում՝ եջ 26 աղ. 1, այս տողի՝ «Ընդամենը պահանջվում է աշխատանք վերածված տղամարդ ուժի» ընդհանուր գումարը:

7-րդ սյունյակում՝ 6-րդ սյունյակի տվյալը բաժանած 3-րդ սյունյակի տվյալի վրա:

8-րդ սյունյակում՝ 6-րդի տվյալը բաժանած 4-րդի տվյալի վրա:

9-րդ սյունյակում՝ 5-րդից հանած 6-րդը:

10-րդ սյունյակում՝ 9-րդը բաժանած 3-րդ վրա:

11-րդ սյունյակում՝ 9-րդը բաժանած 4-րդի վրա:

12-րդ սյունյակում 6-րդը բազմապատկած 100-ով բաժանած 5-րդի վրա:

Այնուհետև անցնում են մեկ-մեկ ցուցակազրկու անդամներին:

Առաջին տողի 2-րդ սյունյակում գրում են անդամի տղական տունն ու անունը:

3-րդում նրա շնչերի քանակը:

4-րդում նրա աշխատավոր ուժերը՝ վերածած չափահաս աշխատավորի:

5-րդում այն տվյալը, վորը ստացվում է՝ յերբ 4-րդի տվյալը բազմապատկում ենք տարվա մեջ ընդունված բանվորական որերի վրա (այսինքն բանվորական որերի թվով բազմապատկում սեզոններում): Կամ դերո տողի 5-րդ սյուն-

յակի տվյալը բաժանած նրա 4-րդ սյունյակի տվյալի վրա չբազմապատկած տվյալ անդամի 4-րդ սյունյակի տվյալով: 6-րդում՝ 4-րդը բազմապատկած զերո տողի սյունյակի 8-րդ սյունյակի տվյալի վրա:

7-րդում՝ 6-րդի տվյալը բաժանած 3-րդի տվյալի վրա:

8-րդում՝ զրոյում ե չափերտ, վորովհետե զերո տողի տվյալը ծառայում ե հիմք ե կրկնվելու յե բոլորի համար:

Մնացած 9-ից 12 սյունյակները պարզ են:

6-րդ սյունյակը լցնելու նկատի առանք այն դեպքը, յերբ աշխատաքը բաժանվում ե անդամների միջև ըստ աշխատավոր ձեռքերի քանակի:

Յերբ աշխատանքը բաժանվում ե անդամների միջև ըստ շնչերի քանակի, ապա հիմք ե ընդունվում զերո տողի 7-րդ սյունյակի տվյալը, վորը միշտ մնում ե անփոփոխ ե վորի համաձայն նույն ձևով գրում են 6-րդ ե 8-րդ սյունյակների տվյալները ամեն մի անդամի համար:

Անդամների ցուցակը վերջանալուց հետո չմոռանալ վերջում ավելացնել նոր ընդունվելիք անդամներին ե նրանց աշխատանքի հաշվառումը նույն ձևով (իհարկե նրանց աղգանունը չլինելով զրոյում ե նրանց քանակի ընդհանուր գումարը): Վորից հետո ստուգել: Բոլոր անդամների տվյալների ընդհանուր գումարներն ըստ սյունյակների պետք ե համասար լինեն զերո տողի համապատասխան սյունյակների տվյալներին:

Կոլտնտեսության հայեցողությանն ե թուղնվում ընդունել աշխատանքի բաժանման այս կամ այն ձևը (ըստ շնչի, թե ըստ աշխատավոր ձեռքի) զրա համար ցուցմունքներ տվինք § 6-ի լցնելու առթիվ եջ 27:

Այս աղյուսակի մեջ կարելի յե այդ ձևերից մեկն ընդունել, կարելի յե ե խառն, այսինքն նայած անդամին ե նրա տնտեսական դրությանը, մեկի համար ընդունել մեկ ձևը, մյուսի համար մյուսը, ընդհանուր սկզբունք ընդունելով հետևյալը՝

1. Յուրաքանչյուր աշխատավորին տալ տարվա մեջ ընդունված բանվորական օրերի թվից վոչ ավելի բանվորական օր:

2. Թույլ չտալ, վոր շատ աշխատավոր ձեռքեր ունեցող անդամ-տնտեսությաններն ուժանան աշխատավորի Փոնդի միջոցով: Դրա միջոցներից մեկն ե համեմատաբար ավելի շատ աշխա-

տանք տալ ընչ աշխատավոր ձեռքի տեր ե բազմանդամ ընտանիքներին:

§ 10. (աղ. եջ 29) Յեկամուտի բաժանումն անդամների միջև. Այս աղյուսակը կազմում ե § 9-րդ աղյուսակի չարունակությունը: Աշխատավորի Փոնդի գումարը վորոշված ե եջ 25, VII աղյուսակում:

Այս աղյուսակը լցնելու համար պետք ե նախորդը վորոշված լինեն մի քանի հանգամանք. 1. Աշխատավորի Փոնդից քանի տոկոս հատկացվում ե անաշխատունակ շնչերին, 2) Անդամներից ընդունած տվանդների համար տարեկան վորքան տոկոս ե տրվում. 3) Պարզեատրության համար ինչ գումար ե հատկացվում աշխատավորի Փոնդից. 4) Այն գումարների քանակը, վոր անդամներն ստանում են կոլտնտեսությանից. 5) Այն վճարումները ե նրանց գումարները, վոր կոլտնտեսությունը ստանում ե անդամներից՝ օրինակ պարտք, փայք, հատուկ վճարումներ:

Ընդունենք, վոր կոլտնտեսությունը վորոշել ե՝ 1) Աշխատավորի Փոնդի 35 տոկ. հատկացնել անաշխատունակ շնչերին. 2) Ավանդների համար 7 տոկ. 3) պարզեատրության 2 տոկ., աղյուսակ վորոշված են ե մյուս հարցերը:

Չերո տողի 13-րդ սյունյակում գրել աշխատավորի Փոնդի տմբողջ գումարը, (եջ 25 աղ. VII-րդ): 14-րդ սյունյակում 6-րդի տվյալը (եջ 28):

15-րդ սյունյակում՝ ախատավորի Փոնդի 63 տոկ.:

16-րդ սյունյակում՝ վոչինչ չգրել, այլ զիծ քաշել:

17-րդում՝ աշխատավորի Փոնդի 35 տոկ.:

18-րդում՝ ավանդների գումարի 7 տոկ.:

19-րդում՝ աշխատավորի Փոնդի 2 տոկ.:

20-րդում՝ այն գումարները, կամ նրանց տոկոսները, վոր կոլտնտեսությունը վճարելու յե անդամներին:

21-րդում՝ 15-րդ, 17-րդ, 18-րդ, 19րդ ե 20րդ սյունյակների գումարը:

22-րդում՝ 21-ի գումարը բաժանած 3-րդի վրա:

23-րդում՝ 21-ի գումարը բաժանած 4-րդի վրա:

24-րդում՝ այն գումարները, վոր անդամները վճարելու յեն կոլտնտեսությանը, պարտք, փայք ե այլն, վորոնց քանակը պետք ե վորոշված լինի ընդհանուր ժողովը:

25-րդում՝ 21-ի գումարից հանած 24-ի գումարը :

Մյուս սյունյակները պարզ են :

Անցնենք յուրաքանչյուր անդամներին հասանելի գումարների բաժանմանը : 13-րդ սյունյակում գրել այն գումարը, վոր ստացվում է , յերբ զերո տողի 13-րդ սյունյակի տվյալը (ամբողջ Ֆոնդը) բաժանում ենք զերո տողի 6-րդ սյունյակի տվյալի վրա (պահանջվող բավարական որերի ընդհանուր թիվը) և բազմապատկում տվյալ անդամի 6-րդ սյունյակի տվյալի վրա (մեկ անդամից պահանջվող բանխորական որերի թիվը) :

14-րդ սյունյակում՝ տվյալ անդամի 6-րդ սյունյակի տվյալը .

15-րդ սյունյակում՝ տվյալ անդամի 13-րդ սյունյակի տվյալի 63 տոկ . :

16-րդ սյունյակը չգրել , այլ գծել .

17-րդում՝ տվյալ անդամի 13-րդ սյունյակի տվյալի 35 տոկ . :

18-րդում՝ յեթե տվյալ անդամն ունի ավանդ , իր ավանդի գումարի 7 տոկ . : (Յեթե ընդունված է 7 տոկ .) յեթե չունի , գիծ քաշել :

19-րդում վոչինչ չի գրվում : Այդ գումարի ոգտագործման մասին կապացնում են հատուկ վորոշում և իրագործում տարվա ընթացքում կամ վերջին :

20-րդում՝ այն գումարները կամ նրանց տոկոսը , վոր կոյտնտեսությանը վճարելով յե տվյալ անդամին :

21-րդում՝ 15-րդ , 17-րդ , 18-րդ , 19-րդ և 20րդի գումարները :

Մյուս սյունյակների լցնելը պարզ է :

Անհրաժեշտ է պատկերացնել 22, 23, 26, 27 սյունյակների խմատը : Այդ սյունյակներից պարզվում է , թե ամեն մեկ ընտանիք վորքան ստանալիք ունի և փաստորեն ստանալու յե ըստ չնչի և ըստ աշխատավոր ձեռքի : Յեթե ընտանիքների փաստորեն ստանալիք գումարներն ըստ չնչերի իրարից խիստ տարբեր լինեն , հարկավոր է համասարակչության մեջ բերել , այն սկզբունքներով , վորոնց մասին ասել ենք սրանից առաջ :

Ծանոթ .— Աղյուսակի վերնագրում տպված է 10 , պետք է լինի 1 :

X § 1. (Էջ 30) **ԿՈՆՏԵՆՏՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ ՅԵՎ ԱՊՐԱՆՔԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ .—**

Այս աղյուսակի նպատակն է պարզել կոյտնտեսության ապրանքայնությունը , այսինքն ինչ մթերքներ և ինչ գումարի նա կարող կլինի վաճառել :

2-րդ սյունյակի համար տեղեկություններ վերցնել հողագործության վերաբերյալ Էջ 9 աղ . 3 : Կենդանաբուծության վերաբերյալ հաշվապահությունից , կամ կենդանաբուծական մթերքների հաշվառումից , վորոնց արժեքը գրված է Էջ 24 VII-րդ աղյուսակում : Արդյունաբերական և ոժանդակ ձեռնարկությունների մեկերաբերյալ Էջ 22 աղ . 8 : Յեթե դրաի աշխատանքներից մթերք է ստացվել , տեղեկությունները վերցնել հաշվապահությունից :

4րդ սյունյակի տվյալները վերցնել նույն տեղերից նաև Էջ 6 , աղյուսակ 11 (մնացորդները) :

5 և 6-րդ աղյուսակներում դնել պետական դները :

7-րդ սյունյակում այն մասը , վորը բաժանվելու յե անդամների միջև : Այս սյունյակի բոլոր մթերքների արժեքը պետք է հաշվասար լինի 10-րդ աղյուսակի 25-րդ սյունյակի ընդհանուր գումարին (Էջ 29) :

8-րդ սյունյակում գրվում է այն , ինչ վոր գործածվելու յե կոյտնտեսության մեջ , որինակ սերմերի ընդհանուր քանակը , կենդանիների կերի պաշարը , արդյունաբերական և ոժանդակ ձեռնարկների համար հումուլթ և այլն :

9-րդում և 10-րդում վոչինչ չգրել : 11-րդում գրվում է 7 և 8րդումարը : 12-17 սյունյակների լցնելը պարզ է :

Շատ կարևոր են 18-20 սյունյակների տվյալները , այն է՝ յենթադրական ավելորդն անդամների վոչ համայնացրած տնտեսություններում . Կրա համար պետք է առանձին հաշվառում կատարել , թե կոյտնտեսության անդամներից նրանք , վորոնք ունեն կոյտնտեսությունից դուրս վորեւ արտադրական յեկամուտ , վորքան կարող են ծախել այդ արտադրանքից կոչեկտիվի միջոցով :

§ 2. (Էջ 30) դնել պետական հայթհայթման գները :

§ 3. (Էջ 31) աղյուսակի նպատակն է տալ ապրանքային մթերքների իրացման ավելի կոնկրետ ծրագիրը : Տվյալները պետք է համապատասխանեն X-րդ 1. աղյուսակի (Էջ 30) ավելորդի տվյալներին :

Յեթե աղյուսակը փոքր է , լրացուցիչ աղյուսակ կաղմել :

XI աղ . (Էջ 31) **ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ**

Պ Լ Ա Ն Ը .—

Աղյուսակի նպատակն է տալ տարեկան գրամական շրջանառության պատկերը կոյտնտեսության մեջ : Չախ մասում (ծախքերի)

զբաղում են այն բոլոր ծախքերը, վորը կատարելու յն կոլտնտեսութ-
յունը ամբողջ տարվա ընթացքում, այդ ծախքերը բաժանվում են
2 մասի՝ Ա. Ընթացիկ կամ չըջանալու ծախքեր և Բ. կապիտալ
ծախքեր կամ կապիտալ ներդրումներ:

Աջ մասում (յեկամուտի) ցույց է տրվում, թե կոլտնտեսու-
թյունը վորտեղից և ինչ յեկամուտներ և ունենալու, վոր կարողա-
նա ծածկել այդ ծախքերը: Այս աղյուսակի համար անհրաժեշտ
ավյալները վերցնում են արտադրական ծրագրի ամեն մեկ մասի
նախահաշիվներից և համապատասխան ավյալներից: Ամեն մեկ
բաժնի մասին ցուցմունքներ տալիս, մենք ասել ենք, թե վոր ավյալ-
ները պետք է տեղափոխել Ֆինանսական ծրագրի մեջ:

Այս աղյուսակը լցնելու ամենահարմար ձևն այն է՝ վոր արտա-
դրական ծրագրի ամեն մի բաժինը լցնելիս և նրա նախահաշիվը կազ-
մելիս համապատասխան ավյալներն անմիջապես բերել այս աղյու-
սակի ձևի մեջ: Յեթե սեղոններով տալը դժվար է, լցնել միայն
3-րդ սյունյակը:

Ծանոթություն. — Կարճատև վարկերը Բ. մասից տանել Ա.
մասը:

XII աղ. (Եջ 33) ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՊԼԱՆԸ.

Վարկային պլանը բաղկացած է յերկու մասից՝

1) Առաջին մասում ցույց է տրվելու, թե անցյալ տարիներում
ստացած վարկերից սկսվող տարվա յուրաքանչյուր յեռամսյակում
վորքան է վճարվելու:

2) 2-րդ մասում գրվելու յն սկսվող տարում ստանալիք վար-
կերի քանակը ըստ յեռամսյակների:

Ծանոթություն. — Հաշվետվության տարին սկսվում է հուն-
վարից, յեռամսյակները հաշվում են նույնպես հունվարից:

Վորպեսզի արտադրական ծրագիրն իրագործվի և կոլտնտե-
սությունը կատարվի այդ ծրագրի համաձայն, անհրաժեշտ է
ժամանակ առ ժամանակ հրավիրել արտադրական խորհրդակցու-
թյուն, ծանոթանալու ծրագրին և ստուգելու, թե վոր չափով
ճիշտ է իրագործվում ծրագիրը: Ծրագրի վերջում նշել, թե քանի
անգամ և յերբ են հրավիրվելու այդ խորհրդակցությունները:

Արտադրական ծրագրի վերջացնելուց հետո, հրավիրվում է
կոլտնտեսության անդամների ընդհանուր ժողով, վորն և հաստա-
տում է այս ծրագիրը, կազմելով արձանագրություն, վորի մեջ
գրվում է ծրագրի վերջում:

Հավելված

ՑՈՒՑԱԿ ՏԻՊԱՐ ՑԱՆՔԱՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱՔՍԻ ՀՈՎԻՏ*)

(Ղուրդուղուլի, Հրազդան, Սամաղար)

1. Ցորեն աչնան և մաշ խոզանացան.
2. Բամբակ.
3. Բամբակ հողը պարարտացրած.
4. Լորի, սոխ, ջնջուտ, բոստան.
5. Առվույտ առանձին դաշտ.

ԻՋԵՎԱՆ, ԲԱՐԱՆԱ, ՇԵԿԱՀՈՂ ՅԵՎ ԱՅԼՆ

(խոնավ չրջան. համար)

1. Ցորեն աչնան.
2. Ծխախոտ և յեղիպտացորեն.
3. Բոստան (ըստ շուկայի պահանջների).
4. Գարնան ցորեն-դարի.
5. Կորնզան (չոր տեղերում) կամ առվույտ (ջրո-
վի տեղերում):

ՆԱԽԱԼԵՌՆԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆ

(Կոտայք, Յեղվարդ, Թալին, Մաստարա)

ՋՐՈՎԻ ԱՆՋՐՏԻ

1. Ցորեն աչնան.	1. Ցորեն աչնան.
2. Բոստան կամ
արձատապուսդ.	2. Գարի դարնան.
3. Ծխախոտ.	3. Յել սե դարնան վաղ.
4. Լորի.	4. Կորնզան 4 տարի.
5. Առվույտ.	

ՆԱԽԱԼԵՌՆԱՅԻՆ

դարնանացան չրջանների համար

1. Ցորեն դարնան.
2. Կարտոֆիլ.
3. Գարի դարնան.
4. Կորնզան 4 տարի.

գրվում են այն բոլոր ծախքերը, վորը կատարելու յե կոլանտեսու-
թյունը ամբողջ տարվա ընթացքում, այդ ծախքերը բաժանվում են
2 մասի՝ Ա. Ընթացիկ կամ չըջանալու ծախքեր և Բ. կապիտալ
ծախքեր կամ կապիտալ ներդրումներ:

Այլ մասում (յեկամուտի) ցույց է տրվում, թե կոլանտեսու-
թյունը վորտեղից և ինչ յեկամուտներ է ունենալու, վոր կարողա-
նա ծածկել այդ ծախքերը: Այս աղյուսակի համար անհրաժեշտ
ավյալները վերցնում են արտադրական ծրագրի ամեն մեկ մասի
նախահաշիվներից և համապատասխան ավյալներից: Ամեն մեկ
բաժնի մասին ցուցմունքի տալիս, մենք ասել ենք, թե վոր ավյալ-
ները պետք է տեղափոխել ֆինանսական ծրագրի մեջ:

Այս աղյուսակը լցնելու ամենահարմար ձևն այն է՝ վոր արտա-
դրական ծրագրի ամեն մեկ բաժինը լցնելիս և նրա նախահաշիվը կազ-
մելիս համապատասխան ավյալներն անմիջապես բերել այս աղյու-
սակի ձևի մեջ: Յեթե սեյոններով տալիս դժվար է, լցնել միայն
3-րդ սյունյակը:

Ծանոթություն. — Կործանու վարկերը Բ. մասից տանել Ա.
մասը:

XII աղ. (Եջ 33) ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՊԼԱՆԸ. —

Վարկային պլանը բողկացած է յերկու մասից՝

1) Առաջին մասում ցույց է տրվելու, թե անցյալ տարիներում
ստացած վարկերից սկսվող տարվա յուրաքանչյուր յեռամսյակում
վորքան է վճարվելու:

2) 2-րդ մասում գրվելու յե սկսվող տարում ստանալիք վար-
կերի քանակը ըստ յեռամսյակների:

Ծանոթություն. — Հաշվետվության տարին սկսվում է հուն-
վարից, յեռամսյակները հաշվում են նույնպես հունվարից:

Վորպեսզի արտադրական ծրագիրն իրագործվի և կոլանտես-
ությունը կատարվի այդ ծրագրի համաձայն, անհրաժեշտ է
ժամանակ առ ժամանակ հրավիրել արտադրական խորհրդակցու-
թյուն, ծանոթանալու ծրագրին և ստուգելու, թե վոր չափով
հիշտ է իրագործվում ծրագիրը: Ծրագրի վերջում նշել, թե քանի
անգամ և յերբ են հրավիրվելու այդ խորհրդակցությունները:

Արտադրական ծրագիրը վերջացնելուց հետո, հրավիրվում է
կոլանտեսության անդամների ընդհանուր ժողով, վորն և հաստա-
տում է այդ ծրագիրը, կազմելով արձանագրություն, վորի №-ը
գրվում է ծրագրի վերջում:

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ ՏԻՊԱՐ ՑԱՆՔԱՇՐՁԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱՔՍԻ ՀՈՎԻՏ*)

(Ղուրդուղուլի, Հրադան, Սամաղար)

1. Յորեն աչնան և մաչ խողանացան.
2. Բամբակ.
3. Բամբակ հողը պարարտացրած.
4. Լորի, սոխ, քնջուտ, բոստան.
5. Առվույտ առանձին դաշտ.

ԻՋԵՎԱՆ, ԲԱՐԱՆԱ, ՇԵԿԱՀՈՂ ՅԵՎ ԱՅԼՆ

(խոնավ չըջան. համար)

1. Յորեն աչնան.
2. Ծխախոտ և յեզիպտացորեն.
3. Բոստան (ըստ շուկայի պահանջների).
4. Գարնան ցորեն-գարի.
5. Կորնզան (չոր տեղերում) կամ առվույտ (չոր-
վի տեղերում):

ՆԱԽԱԼԵՌՆԱՅԻՆ ՇՐՁԱՆ

(Կոտայք, Յեզվարդ, Թալին, Մաստարա)

ՋՐՈՎԻ

ԱՆՋՐՏԻ

1. Յորեն աչնան.	1. Յորեն աչնան.
2. Բոստան կամ
արմատապուտլ.	2. Գարի գարնան.
3. Ծխախոտ.	3. Յել սե գարնան վաղ.
4. Լորի.	4. Կորնզան 4 տարի.
5. Առվույտ.	

ՆԱԽԱԼԵՌՆԱՅԻՆ

գարնանացան չըջանների համար

1. Յորեն գարնան.
2. Կարտոֆիլ.
3. Գարի գարնան.
4. Կորնզան 4 տարի.

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՁՈՐ ՇՐՋԱՆ

Ախտալու դեպի վրատտանի սահմանները.

1. Յորեն աչնան.
2. Յեւ սե.
3. Գարի դարնան, յեզիպտացորեն.
4. Կորնդան 4 տարի.

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԿ ԽՈՆԱՎ

ՋՐՈՎԻ

ԱՆՋՐՏԻ

Շիրակի դաշտ.	Լենինականի անջրտի մաս.
1. Յորեն աչնան.	1. Յորեն դարնան.
2. Ճակնդեղ.	2. Գարի դարնան.
3. Վիկա.	3. Սե ցել.
4. Գարի դարնան.	4. Յորեն աչնան.
5. Ճակնդեղ.	5. Կորնդան 4 տարի.

Ն. - ԲԱՅԱԶԵՏ, ՄԱՐՏՈՒՆԻ, ԲԱՍԱՐԳԵՉԱՐ, ՀԱՄԱՄԼՈՒ

ԱՆՋՐՏԻ

1. Յորեն աչնան.
2. Հաճար.
3. Յորեն դարնան.
4. Կարտոֆիլ կամ ճակնդեղ.
5. Վիկա.

ԱՆՏԱ, ԱՊԱՐԱՆ

ՋՐՈՎԻ

ԱՆՋՐՏԻ

1. Յորեն աչնան.	1. Յորեն դարնան.
2. Կարտոֆիլ.	2. Գարի դարնան.
3. Գարի դարնան.	3. Յեւ կամ վուչ.
4. Առվույտ 4 տ.	4. Կորնդան.

ԼՈՌՈՒ ՊԼԱՏՈ

Ստեփանավան, Վարանցովկա.

1. Յորեն դարնան.
2. Յորեն աչնան.

3. Կարտոֆիլ և կերի ճակնդեղ.
4. Հաճար կամ վարսակ.
5. Յերեքնուկ.

ԴԻԼԻՋԱՆ

Ջարսեջ. Թարսաչայի հովիտ.

1. Յորեն աչնան.
2. Գարի.
3. Յեզիպտացորեն.
4. Կարտոֆիլ (մասամբ).
5. Վիկա.

ՍԻՍՅԱՆ, ԲԱՍԱՐԳԵՉԱՐ

ՋՐՈՎԻ

ԱՆՋՐՏԻ

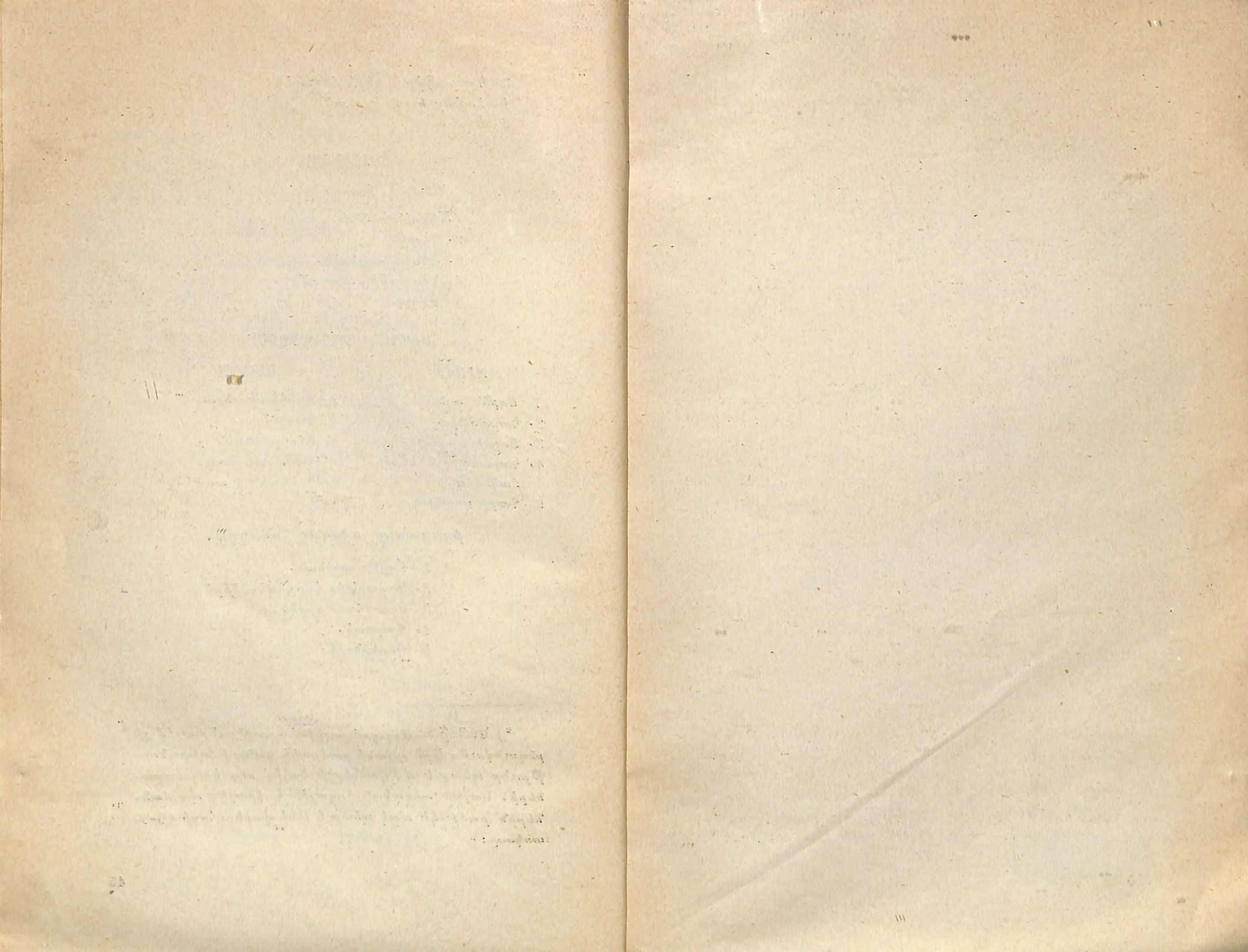
1. Յորեն աչնան.	1. Յորեն դարնան.
2. Կարտոֆիլ.	2. Կտավհատ.
3. Յորեն դարնան.	3. Յեւ դարնան.
4. Կարտոֆիլ և կերի ճակնդեղ.	4. Գարի դարնան.
5. Գարի դարնան.	5. Կորնդան 4 տարի.

ԲԱՍԱՐՉԱՅ, ՂԱԼՂՈՉ, ԱՂԲԱԲԱ

1. Յորեն դարնան.
2. Կարտոֆիլ (ճակնդեղ կերի).
3. Կտավհատ սորեկ.
4. Վարսակ.
5. Յերեքնուկ.

*) Ծանոթ. — Այդ ցանքաչրջանառությունը այժմ չի բնդունվում: Այդ չրջանի բամբակի ցանքսի տարածությունը պետք է ավելացնել ի հաշիվ այլ կուլտուրաների: Նայած տեղական հողային և ջրային պայմաններին՝ բամբակի տակ պետք է լինի վարելահողի 40-80 տոկոսը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0197822

30.67